

MRKAČ PLUS

Mrkač Plus

Raj pod Triglavam

Ob predavanju nov. 2012

**TKO NEJ BSE ZGODIVO,
AL PA TUD NE**

Nekej okrogli'h pa dvomliv'h

5C

Tine Jarc
15.10.2012

Kazalo po <ftp://www.rad.sik.si/tine.jarc/>

KAZALO

<i>Drag moj Rajane!</i>	4
<i>Modernizacija</i>	6
<i>Babje muhe</i>	7
<i>Tolažba</i>	8
<i>BOOM al BUUUUUUM? # #</i>	9
<i>Drek zmerej dol pada # #</i>	12
<i>Mamice in sinčki.....</i>	14
<i>Ta prašičkou Tonej.....</i>	19
<i>Rekarjeva mama.....</i>	23
<i>Pa so prav'l.....</i>	24
<i>Stare bohinske povest.....</i>	27
<i>Somišljeniki.....</i>	29
<i>RAZISKAVE</i>	30
<i>Stopnje razvoja.....</i>	30
<i>Ledinska imena.....</i>	58
<i>Tehnologija pridobivanja železa.....</i>	92
<i>Odmev preteklosti v ledinskih imenih.</i>	111
<i>Vzorci</i>	119

Drag moj Rajane!

Pa ste dočakal spet nasled'nga Mrkača. D'b ga prou t'žko čakal, sem n' zdi, usaj ubenga takš'n-ga gvasu ni bvo slišat.

Dons bo pa use sk'p mau b'l obsež'n, sej bodo dodana še raziskvana po J'vouc, predus'm pa po K'plenk. Ta zadna raziskvana p'rmašajo m'rs kej nouga, k'r postaula pod uprašane prejšna raziskvana. Tko so raziskave ledinsk'h imen ble dopounene s primerjavam drugod po svet pa drugod u naš širš soseščin. Poj sej pa začevo odpirat, začele so se kazat povezave med tist'm, k'r smo že prej ved'l pa nov'm dognanj'm.

Tko sej potrdivo, d'j bva proizvodna noriškega jekva optimirana čist drugač, k't pa so misl'l današ'n raziskvauc. Če so misl'l, d' sej dobivo nejbol rezultate t'krat, k b' se dobivo čim več železa iz razpoložlive rude (pa d' tega t'krat niso ved'l), sej zdej ugotov'l, d' so t'krat stremel k tmo, d' so razpoložlivo rudo nejb'l kakovost'n uhka izrabil sam 40 %, sej so p'r tak'h razmerah dobil nejbol jeku. Ta ta nejbol jeku jbiu velik draži od poup-reč'nga, izračunan je bvo, d' so zan uhka dobil tud do os'm krat več, k't pa za poup-reč'nga. Ja, kvaliteta sej že t'krat kazava na trgo, ne sam dons. Noriška »Markenware« jmeva svojo ceno, sej biu meč izdelan p'r dob'rmo kovačo v Oglejo

ured'n 12 kon, navad'n meč spa dobiu že za enga (1 do 2) kona.

Toj že toko k't pa p'r vino al pa oliv'nmo ol', d' ta nejbol prteče v'n t'krat, k še n'č ne stiskaš, t'krat k kar samo teče. Mi b' pa dons rad sam stiskal pa stiskal. Ja, že t'krat so ved'l kvaj dob'r.

Ja, dons tko opevan »trg« je že pred dvatauž'nt let'm pošten delvou, barabije so ble pa tud že t'krat, tko d' sej bvo treba pošten matrat, č's votu d' te ni odnesvo.

Pa tud druj'h stvari sej precej nabravo. B'l smo brskal po tist'm, k'r smo že nared'l pa to primerjal s tistmo, k'r smo na nou zved'l, tok b'l so se stvari spreminale. Ja, nejraj b' use tist, k'r je bvo narjen pred 'nmo letam pa prej, use na nou nared'l. Ja, č'b to švo? Tko pa »beseda izrečena ne vrne se ubena«. Tko vidmo kva use smo deval pa misl'l napač'nga pa poskušamo zdej to popraut. (Ja pa ne mis'lte, d' na to nimajo druj noben'h pripomb pa svoj'h mnen pa tud mi bomo mel č'z 'n cajt spet drgač'ne. N' mis'lte pa tud, d' nou č'z 'n cajt glih toko, pa d' se namo spet glih toko kesal za pretekle grehe.)

Modernizacija

Bvoj to pred let'm, kso ta stare občine razdel'l na nove paj Radolška dobiva še dve mvade. Bvoj to t'krat, kje 'n Bohinc sk'p s svoj'm p'rjatlam naredu novo državo pod Triglavom, taj pa rabiva tud nove občine. Pa so te ta nove občine rabile tud nove župane. No, tko so zdej use tri ta mvade občine dobile tud Bohince za župane. 'ldje so pa rek'l, d' j'm je čist prou, č' j'h sami ne znajo vagat, tko kso učas Bohinc svoje župane (d'b uhka ugotov'l, č' znajo uporablat zvato sredino). Tko so zdej use sk'p mau zamenal, so pa zdej župan vagat¹ svoj'm Rajan'm (k'r so mo naročile stranke). Ja, zdej so pa 'ldje šele ved'l, zakva morjo bit nihou župan Bohince.

No, pa so cajt šle naprej, pa so ble spet nove volitve pa nou župan, te pa niso ble več Bohince, sam u Bohin so mel še Bohinca (na Bledo pa Blejca, u Radolc Radolčana, u Gorjah pa Gorjanca). Ja u tmo cajt jmeva tud blejska občina ano mvado, tko k't se to spodob. No, zdej so se pa začel župan obnašat drgač, ne več po bohinsk. Ta nou cajt so posprav'l z Bohinc'm, zato so pa p'ršle ta nou župan, kniso ble vezan več na »staro vero« (kje bva vezana na use sorte teorije pa družbene ureditve, uhka b' rek'l k'r

¹ Vagat = vágat = tehtati ali vagát = lagati

družbeno romantiko, sej so zras'l zdej že pod »novo vero«, kje meva svoje korenine del'č na zahod, čer je vladou sam gnar pa pištola. No, zdej so ble pa ta nou bogou opremlen sam s tmo, ta staro vero z bogov'm pa maniram uret, so pa zavrg'l pa pozabil.

Babje muhe

Brrrrrr, brrr, brrr...

Dob'r dan, kdo mot!

Ja Mrkač, če maš pa ženo?

Juzeva auto pa se odpelava z druj'm babam uret na Klež'nk na 'n čvekane.

Ja viš, tko je č' majo babe automobile!

A pa misl'š, d'j bvo prej kej velik drgač. Prej jpa zajahava metlo pa odfrčava na Klek, čer so ble glih tače babe k't vona. Poj so pa glodale use k'r j'm je pršvo u prazno gvavo.

Ja, jpa že bol dons, kmajo klimo, pa uhka zaprejo vokna. Prej, kso jahale metle, so mogle požret use sorte muhe, dons j'h j'm pa ni treba.

No viš, zdej usaj vem, od kod use te babje muhe.

Tolažba

Začnejo ta star padat iz rok piskr' pa šalce pa use sorte stvari, use k'r je prjeva u roče. Vona to an cajt prenaša, poj gre pa h dohtarjo. Ta jo pregleduje pa ugotaula use sorte spremembe, poj j' pa reče, d' joj reuma že čist zdelova, j' da spet ane nove arcnije pa jo pošle na pregled če u inozemstvo.

Vona pa poj u inozemstvo. Poj pa pride dam, jpa čist tih, tud murksne ne, k'r je p'r nej zvo rehk kdaj. Seveda, čj treba povedat kej važ'n-ga, poj je tih, drgač pa, k nima kej povedat, pa teče z ne, k't d'b d'ž padou.

Poj jo pa ta star bara, kokoj kej oprauva. Ta pa še k'r n'prej tih.

»Ja, kva so pa ugotov'k«

Vona pa k'r tih.

»Ja sej s'm vedu, d't noujo povedal, kva te mat-ra. Bod pa k'r potolažena, d' alzheimerja že ni-maš. Č' češ tega dobit, morš u gval kej met, na kar se ta uhka usede, č' maš pa prazno, se pa nima k'm prjet!«

BOOM a1 BUUUUUUM? # #

Blejc: »Zakva boh ni mu žene?«

Kašar: »Č'b jo mu pa neb biu več boh, sej b' bva poj vona boh in batina!«

»Č'j naredu že v's svet, zakva spoj še seb ni naredu žene, zakva joj sam Adamo?«

»Ja, glih zato jvon ostou sam boh, Adam j biu pa sam čvouk!«

»Ja, koko pa poj, d' ma boh sina, žene pa ne?«

»Ja, viš toj pa sveta trojica – boh, sin pa sveti duh, pa 'nčer ubene babe!«

»Ja, koko so se pa poj razmnožval?«

»Tko n'um'n pa uhka praša sam Blejc! A n' veš, d' so te več'n, d' se n'č ne razmnožujejo, pa d' so zmerej glih pa en in ist!«

»Ja pa č'b jest neb mu babe, ab biu jest poj tud uhka več'n?«

»Vosu, probej, pauš vidu!«

»Sej s'm že, paj bvo zvo kisvo. Ubenga vesela, use umazan po hiš, pa n'č skuhanga, pa tko n'prej.«

»Ja, zdej se ve, d'j boh naredu babo za Adama, zato, d'b biu ta sreč'n. Zgleda pa, d'j biu t'krat

boh še nepokvarjen, k za sebe ni naredu še 'nga štik'lca. Ampak dons so pa bogou use drugač! Današ'n bogou nardejo use ta bol sam za sebe, za 'ldi pa ostane sam ausšus.«

»Ampak tud Adam je mu Raj sam u začetko, poj gaj pa boh glih zarad Eve brcnu v'n, tko d'j u Rajo ostou sam še boh, pa br'z sina pa svetga duha. Sina jdobiu šele pred 2000 let'm, kdaj sej pa not uštulu sv. Duh, se pa n' ve.«

»Ja viš, stvari se velik ne spreminajo. Dons se tud velikrat n' ve, kdaj pa kva nam bojo bogou uštu'l.«

Veš, men se zdi, d'j dons toko k't t'krat u Rimo, kso prnes'l u Rim ta novo vero – kršanstu. Kso vladal u Atenah še Atenc pa mel svoje Sokrate, Platone pa druje tače tiče, so tmo rek'l demokracija. Poj so j'h pa povozil Rimlan, pobral takratne grške filozofe pa sj'h nared'l za sužne, te so pa učil njihove otroče. Tko so Rimlan dob'r ved'l, kvaj to demokracija, sam taj bva dobra sam za uči mazat. Sami za sebe so mel pa meč pa z nim pokoraval use, k'r sej dau.

Tkoj današna demokracija u našmo Rajo u dvejset'h let'h šva skoz tist, k'r sej u antik dogajou

500 let. Vid'š kaš'n šnelkurs smo mel mi rajan. N'č čud'nga čj use pomešan, ta staro pa ta novo, tist ta domač pa tist ta tuj. Še Bohinc, kje use na začetko to vodu, sej raj upokoju, k't pa d'b se bodu z us'm tem svet'm vol'm, kso use te težave k nam naulek'l.«

»Ja, ja, vol so že svet, ampak tud br'z jajc, neplod'n. Use tist, k'r so te vol nauvačil k nam, b' nej dons na naš'h pleč'h nosil mi pa mi pož'r'l.

Se vid, d'j za use to kriju uhka sam boh, pa glih zato, kni mu ubene babe. Ja viš, toj izvir'n greh, kgaj ugradu u use sk'p toko, d' dons use poka po šiv'h, pa d' uben hudič n' ve, kdaj bo zares rekvo **BUUUUUUM**.....«

»Ja viš naš politk pa spet po svoje, d' smo u kriz, pa d' bo ta prau **BOOM** šele pršu, sam mau počakat bo treba, pa bo use bol.

Boh nam je podtaknu tud babe, ja k pa takrat še ni mu hudiča. Jže vedu zakva. Mi dons to sam mau slutmo, v'mo pa ne! V'mo sam to, d' so za Evo pršle poj hudič', pa politik', pa tajkun, pa...

Drek zmerej dol pada # #

So pa mel Kašarje k'r dve gore: Goro sv. Petra pa Goro sv. Urenca, Ja, koko to? Toj bvo t'krat, kje segova Kašarija use od Most pa do Moš'n, dons rečejo tmo Dežela, Gorjanc so pa učas tmo rek'l Kašarija. Uzhod'n č'z Dobravo čez so ble pa Svatne, sveta dežela.

No, so pa Kašarje gledal če prot ta nejviš gor, čer so se med sabo kregal bogov pa sral dol na navadne ldi. Tkoj od zgorej dol zmerej padou drek, od spodej gor jpa fajn dišavo po fjolcah. Tkoj mogu usak prenašat tist, k'r so mo druj posval: bogou dobre dišave, l'dje pa smrad.

Sam učas so žvel Kašarje mau od uznožja nau-zgor, tkoj ta največ drek padou k'r precej pod nih, sej so spod pod svoj'm seliš'm mel pola pa traunče. Tko tud nim ni ušvo mau dišau po fjolcah, ja pa tud ne mau dišau od dreka. Tmo so takrat rek'l »Zvata sredina«. Poj so pa pršle Rimlan, so se pa preselil čist dol u uznožje, toj pa že bvo u drek. No zdey mogu pa že ulečt ta prau vet'r, č' so vot'l vohat kej po fjolcah. Toj bvo t'krat, kso dobil ta p'ruga cesarja z nim pa ta cesaršče cajte pa manire.

Ja, poj so pa pogruntal, d'j gor na svetmo Petro pa p'r svetmo Urenco use drgač, d'j t'm use d'r-gač'n pogled če naukol pa postav'l t'm svetiša če u tist fajn l'ft pa razgled.

Poj so pa hodil gor h tem svetiš'm častit glih tiste bogove, kso od zgorej dol nane sral. Častil so bogove, j'm žrtvoval pa se nacejal pa nažiral, kur'l vogne pa se onegav'l.

Poj so pa p'ršle ta kršansk cajt, so pa postav'l na-mest svetiš cerkle, not častil sam 'nga boga, pa 'n k'p svetnikou, ta druj jpa ustau še glih tko n'prej, k't pa prej.

Poj pa pršva demokracija, so pa en zgub'l boga (en pa ne), ta druj jpa ostau glih tko k't prej.

No vidte, tkoj mniu tritauž'n let, spremembe pa tko mejhne. Ja, čj bvo učas tko, kokoj pa poj dons? Ja pa mis'lte, d'j use to res? K'r zlezte gor na Sv. Petra pa poglejte dol po dolin, po Dežel, paute vid'l use tist, k'r so 'ldje nasral sami pa k'r smrdi dons če do nebes. N'č več fjolc, n'č več lepote. Ja, sami smos zasral tist, k'r so nam ustvar'l naš »ta star« z nihov'm bogov'm uret.

Drži pa še zmerej tist od začetka, d' d'naš'n bogou dol serjejo. Razlika jsam ta, d' sos »ta star« svoje bogove izmisl'l, mi smo sj'h pa sami nared'l (izvolil).

Ja, poj se pa baram, kašnaj razlika med izmišlanam pa volitvam?

Pa med tist'm, kmajo spred dr. pa tist'm, kga nimajo!

Mamice in sinčki

Pa se pogovarjajo mamice o svojih otrocih, pa je imela vsaka sam ta najboljšo, najbolj perspektivno, najbolj obetajočo, ..., nobena ni imela kega povprečnega, dobrega, vse samo odlične.

Ja in taki odlični otroci rabijo tudi odlične šole, ki bojo spoznale in priznale odličnost teh otrok. Ja, k odličnim otrokom pa spadajo tudi odlični starši, ki seveda močno izstopajo iz povprečja.

No in otroci začnejo svojo službo najprej v vrtcu, ti so pa za vse otroke enaki, vsi otroci se med seboj pomešajo in morajo prenašati eden drugega. Sreča je samo ta, da tedaj še niso zastrupljeni z odličnostjo in da iščejo svoje prijatelje med vrstniki po drugih simpatijah.

Otroci imajo pa tudi svoje rojstne dneve, tedaj pa povabijo na praznovanje svoje vrstnike in to po svojih merilih. Starši pa morajo njihov izbor potrditi ali pa tudi ne. No in tako najdemo na rojstnih dnevih vse sorte otroke pa seveda tudi pripadajoče starše.

»Ja gospa, jaz sem pa s kranjsko gimnazijo prav nezadovoljna. Na zadnji predstavitvi so nam staršem prav pomanjkljivo predstavili njihove programe. Tako so rekli, da bodo mednarodno maturo delali samo najboljši. Niso pa povedali, ka-

ko jih bodo izbrali. Starši morajo pa ja vedeti, kakšen je način izbora in kakšni so kriteriji!«²

Ja, mamice se obnašajo pri izboru bodočnosti svojih otrok ravno tako kot v supermarketu, Če jim izbor ne paše, pa robo vrnejo, še prej pa vse temeljito oblajajo. Rad bi videl, kako bodo svojega otroka vrnile nazaj v šolo in zahtevale novega, takega, kot si ga one predstavljajo.

Ja, malomeščanska »elita« se hoče na vsak način ločevati od drugih »manjvrednih« ljudi.

»Poglej Joža, koko lepe pa fajn otroče majo p'r sosed! Ti pa pacaš pa 'nčer n'č. Bo pa treba že nard't nekej drugja. Blob pa še bol, č'b naš otroc ble bol od sosedov'h. Ti devaš na ministrstvo, sosed je pa sam obrtnik. Veš kva bova nardiva! Ti boš barou k's'nga ministra, še bol b' bvo pa,

² *In to še preden se bo tak individuum sploh pojavil na šoli. Človek bi mislil, da morajo otroci najprej začeti v najnižjem razredu, se potruditi in v nekaj letih priti do mature! Naloga šole pa je, da pripelje otroke do solidnega znanja in primerne vzgoje in to doseže v nekaj letih.*

č'b barou k'r samga ministrskega predsednika, č'b votu nama nard't k's'nga votroka. Tko bo mu naj'n votrok že koj u začetk use, k'r bga naredvo za ministra. Ja, tko va nardiva!«

No, pa so poj to tud use lepo po vrst nared'l. Č'z devet mescou pa prjoka na svet 'n votrok. Fot'r pa mat sga ogledujeta, pa nad dohtarja:

»Ja, kaš'nga votroka ste nam pa dal?«

»Ja v'ste, p'r tmo, d'j v's votrok v's bebast, jpa kriva sam genetika, starš so svoje lastnost prenes'l na svoje nasled'nke. Mi votroče sam potegnemo že fertik narjene na svet, use ta druj je bvo pa narjen že prej!«

»Ja kva pa prauš ti, Joža? Ti devaš na ministstvo. Res je, d's sam vratar. Glih zato smo pa izbral ministra, d' namaj naredu votroka. Tega pa nis'm vedva, d'j ta tač fušar. Ti n' sprauš n'č sk'p, sejs sam vratar, ministr bmoigu pa nard't use ta nejbol!«

»Jera, počak še mau, d'u ta mau odpr'u usta, poj bomo pa vid'l, kva bo.«

»Ja, sej j'h je že, paj pršu v'n sam an dretje pa vekane.«

»Ja, sej tje dohtar reku, d' votrok poverba svoje lastnost po svoj'h starš'h. No, zdey jpa naj'n votrok glih tak, k't ti pa ministr, kje u začetk tud sam velik govoru pa oblubvou. No, zdey mormo pa počakat, kva bo iz tist'h oblub ratavo. Č'u

tko, k't p'r ministro, bo hudičou grintova. Taj zdej že več k't 'n let ministr, pa še zmerej same oblu-be, pa n'č drujga.«

»A poj misl'š, d' se bo šele č'z 'n cajt pokazau, kva bo z naj'nga votroka?«

No, paj miniu 4 leta, ministr sej poslovu pa odšu u »zasluženo« penzijo, vratarjou otrok pa še zmerej »nerazvit«.

Jera pa nad Joža, nej gre dohtarja barat, kva kej reče negova »genetika«. No, ta j'ma jpa djau, d' prau genetika tko, d' za svoja dejana nos posledice usak sam, pa d' uben n' more s sosedo-vo ritjo srat. Č' sta vona dva verjeva ministro, bodo nosil usak svoje posledice: ministr, kmoj uspeu, d' j'h je nategnu, ta svoje, pa nima, ksta bva nategnena, ta svoje. Vsak bo nosu svoje posledice v's žiulene. Elita dobi zmerej ta svoje, ta druj pa tud. Še b'l fejest je pa to, d' elita ni n'č b'l pametna, k't pa ta druj, sam b'l p'rfrigana pa požrešna, n'sramna, nasilna, barabinska pa neodgovorna je.

Ja, ta pamet'n se pa u te špile n' spušajo, pa se zabavajo, k druj z uso gorečnostjo lezejo u ta nategvane. Razlika jsam ta, d' so nategnenc zmerej čist oseb'n prizadet, pa d' nategvauc deva to k'r počez, tko d' jo usak mau faše.

Ja, prauna država!

U rimsk'h cajt'h so počast'l senatorja tko, d' so ga znegovo svinarijo uret posval če na un svet!

Dons pa p'rulečejo z unga sveta posvanca z negovo svinarijo uret pa ga tle častijo!

Ja, učas j'm je bvo uhka, k ga pa niso sami volil, ampak so ga zbral nim enak 'ldje. Dons ga pa sami volmo, poj se pa ta napihuje pa nas nago-varja, pa nam oblubla use sorte, od tga pa poj 'nčer n'č! Od usga tga smo poj na konc napih-nen sam mi, d' mormo skoz letat na skret (no viš pa še ta p'rhaja iz Anglije, sej mo rečejo »anglešk«).

Pa elita?

»Ja Fonc, a ti veš kvaj elita?«

»Toj pa glih toko, k't p'r mlek. Nad mlekam zme-rej plava smetana nad drekam pa elita. B'l drek mešaš, več jo je pa b'l smrdi. Č' use to pogledaš od zgorej dol, se use fajn vid, č' pa pogledaš od spodej gor, je pa 'n sam drek.«

»Ja č' pa pogledaš od strani pa n' vid'š n'č druj-ga k't same reklame na embalaž!

No viš tokoj to s to r'čjo«

Ta prašičkou Tonej

Jp'ršva švogra, gospodar jpa dau zvonit p'rhod Turkov.

Ja, buoj u tist'h star'h cajt'h, kso se na Južn'h bohinsk'h gorah naselval Trolc doma iz Pustrce, kso j'm tle rek'l »Nemškorutarje« al pa tud »Intiharje«. Bvoj to l. 1218, ksej an ducat družin odločivo, d' bo izkoristvo pobudo cesarja Ota IV. in povabila patriarha Bertolda Andeškga, d' bojo uhka svobod'n žvel u na nou naselenmo področjo.

Ja, pot s Trolščga dolčev'n jbva douga, trajova juhka tud več k't 'n ted'n. No, t'krat, kso se naselval z uso kramo uret, jmogvo bit še več k't k's'n ted'n. U nedelo po maš je švo ispred cerkve u Innicheno 76 ldi, šle so ob Drau dolčev'n pa u Zilsko dolino pa č'z Urata pa skoz Rateče dolčev'n use do Žirov'nce od t'm pa po pot sv. Heme nejprej na Mlin pa na Votok, poj pa u Boh'n. Za Ajdouskmo gradcam so se obrnil gor na Seu pa vot'l jet n'prej prot Vrho Bače. No, tle sej pa vidvo del'č gor čev'n u hribe, če na Saviško pvanino za Maumo vrham, ja vidvo sej koko del'č pa visok gor bo treba še jet.

Bvoj to u soboto zvečer, kso pršle do s'm. Trolke pa use zmatrane od douge poti, pa sitne, so pa votle jet u nedelo k maš, ne pa d' se bojo potepale če ukol po hrib'h pa 'nkam'r n'prej. So se pa usedle dol, pa zahtevale od descou, d' nej j'm

p'rskrbejo mašo. Ja, toj bvo glih t'm gor nad Bi-st'rcu, kje dons Nemš rout. Cerkve t'krat pa del'č ukol ubene, za tisto p'r svetmo Janezo pa t'krat Trolc tko al tko niso ved'l.

Tko so Trolke p'rtrucale tisto nihovo cerku. U za-četk je bva to sam 'na n' 'no skavo postaulena podoba, kso jo babe ulekle s sabo s Trolščga dol, ukol kere so se poj zbrale.

Ja, babe so prpelale do tga, d'j ratou tud tle Nemšk rout, tko k't na druj, juž'n stran gora, sam na sever'n stran so ostale sam ta cikaste babe, sej so druj šle n'prej pa ble že u nedelo zvečer, čer se dons reče »Nemškorutarsk«.

No, tiste babe u ta bohinskmo »Nemškmo rout« so pa trucale še k'r n'prej.

»Ja Mrkač, če spa use to zvedu?«

»Ja, toj že mogvo bit tko n'kaš'n, č' majo pa t'm svojga ta »Prašičkouga Toneja«, čer so babe tok cajta tokle z gvavo u dr'vo, d' sej ta posušu. Pa kam'r hodjo babe na »urimane«, k mis'ljo, d' bojo uhka t'm dobile desce, d' bojo z nim »šle u Rim«, pa poj č'z devet mescou »podrle peč«.

Ja, tista »podrle peč«. Tud to pride od tiste ta pr-ve podobce na 'n skal. Babe so votle met cerku, ne pa 'ne namalane Marije na 'n skal. Pa so p'r-trucale to tko, d' so z gvavo tokle u drevo, dokler jo niso dobile, seveda nardit so jo mog'l pa desc.

To so ble pa tist, kso se pust'l tem babam ujet, pa s ker'm so »šle poj u Rim«. Kso pa babe prtrucele cerku, jbuva pa tista podobca na skal odveč, so pa »podrle peč«. Ja tko so babe dobile svojga »Pršičkouga Toneja«, pa p'stile del'č od tle za sabo tud tisto ta namalano Marijo, kso jo med potjo dale na blejskmo otok žegnat. Tko j'm tud ni bvo treba več romat če na blejsk votok, dab dobile k's'nga desca, kbj'h požegnou pa kb' z nim zanosile. Ja, tko so se pa tud nemškorutarisk desc zneb'l briks'nšk'h škofou pa j'm ušle če na Tminsk pa ratal svobod'n 'ldje. Ja, gorjak ostane gorjak, pa č'tud more p'r'brod't zarad tga ceu k'p težau. Raj gleda od zgorej dol tist gomazene po dolinah pa rauninah pa čpi zgorej gor na friš'nmo luft, k ga ne osnažuje gosposka spodej dol pa žvi u svojmo svetmo rajo po svoje n'prej.«

»Ja, ampak Mrkač toj sam tvoja pogruntušna!«

»Ja, tko s' jest razlagam use tist, k'r v'mo dons ukol »Intiharjou« pa »Nemškorutarjou« pa ta bohinsčga Nemščga rota.

Viš, zdej pa uhka tud razumeš, zakvaj dau tminsk nemškorutarisk špan zvonit Turče, kje zvedu, d' bo pršva knim 'na bohinska nemškorutariska švog'ra.

A pa veš, kvaj pomeniu t'm na Tmisk'm »zvonit Turče«? Kso p'ršle s Kobilje gvale pa od drgot vogne, pa ksej u daljau slišou pokane možnar-

jou, jbiu to cah'n, d' prhajajo Turče. T'krat so pa dal tud ta nemškorutarsk špan zvonit u svoj cerku sv. Ožbouta na Ruto. Te Rutarje so mel na 'n'h mest'h nad potmi, kso vodile u Rut, postaulene straže, kso mele prpraulene veliče skave, kso j'h uhka valile dol na sovražnike.

Fejst je bvo pa to, d' Turkov u Rute 'nkol ni bvo, bohinske nemškorutarske švogre so se pa tud pošten p'rmisl'le pred'n so se odpraule na Tminsk.«

Rekarjeva mama

Ko sem bil star kakih 14 let, bilo je okoli l. 1948, sem pomagal stricu, ki je imel hišo v Gradu. Tik nad njegovo hišo je bila hiša Rekarjevih. Po kanalu med hišami in ozko cesto, ki je držala naprej proti zgornji cesti, je tekla voda, ta je pa napajala šavje, ki je bujno raslo. No in to šavje je tedaj nabirala Rekarjeva mama.

Ta mi je ob tej priliki rekla:

»Ta stara baba ma t'm gor zob, u zobo pa vukno, tko k't jest, ks'm tud stara baba. Spodej dol, t'm kje dons cerku, jmu pa linturn svoja jajca.«

Tedaj sem mislil, da je to spet ena od blejskih štorij (kar lahko tudi je). Utegne pa biti res tudi kakšna stara pripoved, čeprav nikoli nisem slišal za kak »Babji zob« »vukno v Babjem zobu«, »Stari Babi« ali samo »Babi«, »Zmaju«. Pa kakšna jajca naj bi ta imel, taka kot kure ali taka kot junc. Mogoče so to res pripovedke za strašenje otrok, da nebi lezli na Babji zob in v njegovo luknjo - Zijauko, utegnili so pa tod res biti tudi ta imena pa so se pogubila.

Pa so prav'l...

Pa so prav'l Zazeran, d'j biu gor na Jevouc, na Bab, 'n nasele, čer so žvel svet 'ldje, kso znal iz kamna devat želez, pa d' so t'm kril vogne pa častil svoje bogove. Ravnal so se po sonc, use jbuo od nega odvis'n. Mel so svojo žvino, pa kone, kso j'h prou po božje častil. T'krat je buo b'l topvo, k't je pa dons, sneg spodej u dolin je b'l redk kdaj padu, č'j pa že, pa ni douh cajta obležou.

T'm u skled zad za Skledarjoucam, t'm kse dons reče na Ricmano, so mel svoj nasele, u vrtačah so mel zev'nče ukol pa obširne trav'nče, čer so prdelval sno za svoje kone, pas'l so j'h pa n' ta mau b'l oddalen'h. Žvino so polet pasle na Rati-touc, pozim so jo mel pa bliže u Tamarjo. Ja, t'm so mel tamar, kje varvou žvino pred hudmo vremenam pa zvermi. Č'j bva pa zima huda, so jo pa gnal dol u dolino u gmajno, če na prisojna pobočja na drugo stran Save pod Špik.

Pa so prav'l Zazeran, d'j bva učas t'm, kje dons na K'plenk cerku, ana k'pelca, kje bva glih taka, k't pa u Bohin gor na vrh Rav'n. Tud tle jbuva na vrh Ravn, kse j'm je pa t'krat še rekvo »Roune« kje buo pa use to razrit od knapou, kso iskal rudo. No, poj so pa Radolčan to poraunal pa t'm nared'l pvanino. Ja, nad Rounam gor je biu 'n

svet krej, t'm kje tekva v'n iz Babe Krasca pa iz kere sej vidvo gor na Kransko sveto goro Beušco, čer je mu Belin svoj stou, pa svojga Svetca, kso mo Korošč, kso t'm pasle, rekle Vajnež (Ta beu, Ta svetu). Vidvo sej pa tud na na Bled na Gradiše na Pečeh, če čer so poj spodej zgrad'l cerku sv. Martina pa tud u vukno u teh pečeh. Ja, od te kapelce sej vidvo če čer je biu učas ta star blejsk svetiše, kso ga zgrad'l t'm z'to, d'b pregnal lintv'rna.

Glih tako vukno jmeva pa tud Gradiška Straža, kse j'j rekvo Srepna. Nad to vukno so pa nared'l poj ta glav'n svetiše ceuga našga kraja, povezanga z vogn'm z us'm druj'm nasel'm, Tle so častil Belina, kje gledou dol na Votok, čer so pa častil negovo družico Beleno.

Ja, u ta svet vog pod Babo sej pršvo č'z Bečev'nk³ pa skoz Kluča po pot, kse j'j rekvo Konik. Bvaj to pot, po ker sej uhka hodivo sam peš al pa jež, nano pa ni smeju prit uben kovo⁴, d' jo neb ranu pa onečastu.

No, u tmo Vogo je stavu 'n svet drevo, pod nim pa u ta star'h cajt'h 'na soha, kje gledova na use štir strani pa opazvava poti pa 'ldi, kso po nih

³ Bečev'nk = Čebevnek = Čebelnik

⁴ Kolo = Rad >> Radmannsdorf = Radovljica (z njenim kolesom v mestnem grbu.

hodil. Ta j'h je varvova na teh svet'h poteh za kere jpa mogu skrbet 'n svet mož, kso mo rekle zato tud »poti otec (pontifex)«. Taj mogu skrbet za svet vog'n spod pod soho, kni smu 'nkol ugas'nt. No, zarad tgaj pa mu ta čvouk še 'n ime: Soš'nk.

Ja, toj biu čvouk, kje prpelou potnike (po pošeu-n'h poteh – gabevah) u nebesa, kso se začele nad tauž'nt metr'm, toj bvo t'm, kso ble 'ldje bliz svoj'm ta star'm na »mleč'n cest« pa bogov'm, kso t'm žvel. Toj bvo t'm, čer ni bvo greha, čer je teku mlek pa med (a tud tist med, kdons smrdi po šnopso?), ja to so ble tist kraj gor na vrh Babe pa zadej za no.

U teh svet'h kraj'h so pa t'krat gorjak' na svet'h vogn'h topil rudo. Bvoj to glih na rob od Babe, gor nad ris'm, t'm, kje uleku moč'n vetr pa pihou not u peči, tko d' 'ldem ni bvo treba velik uporablat mehove. Od tle' sej pa vidvo dol u svet vog pa delč ukol po ceumo krej pa na prelaze čez gore.

Ja u teh pečeh za želez je goru svet vog'n, kgaj uhka uporablou sam posvečen mož. Ta gaj uhka pržgau pa tud ugasnu. Toj biu glih tist mož, kje biu spodej Sošnek, kje tud spodej u vogo skrbu za svet vog'n. Toplene železa jbiu svet opraviu, kgaj uhka vodu pa usmerjou sam svet mož, kje od svoj'h prednikou zvedu, koko se to deva. Toj bva skrb'n varvana tajna kjoj ta čvouk predau na smrt'n post'l svojmo nasled'nko, kgaj sam izbrau, za k'r gaj pa že prej douh cajta p'rpraulou.

Ja, 'ldje so t'krat žvel tle gor bliz mlečne ceste, kopal rudo, deval vogle, pasle žvino, lovil divjad pa nabiral sadeže, ... Pozim so se pa za nekej cajta umaknil med druje 'ldi u dolin, pa z nim praznoval pa se prpraulal za žiulene tle gor u nasled'nmo let. Zgorej na Bab je ostou sam en stražar, kje skrbu za svete vogne, opazvou nara-vo, skrbu za sporočiva pa vahtou use tist, k'r so 'ldje t'm č'z zimo pust'l. Toj biu tist mož, kse moj rekvo Risman, kje vahtou tud pot, kje šva skoz Žreu gor na Babo, pa n'prej če u rudiša u Dou-g'h dolinah pa še n'prej prot Bvat'nmo grabno. Taj biu tist, kje mogu skrbet za to, d' so ble poti od Žreva n'prej tud pozim prehodne pa varne.

Stare bohinske povest

Že pred več k't pettauž'nt let'm so 'ldje pas'l svoje jar-ce pa se šle nomade, se selil iz kraja u krej za frišno hrano (travo), za jarc'm in to u kej velikmo obsego. Toj bvo še u kamen dob, kso uporablal za svoj orožje pa orodje primer'n kam'n, kso ga uhka obdelval tko, d'j biu čim b'l uporab'n. Nejprej so nared'l take kam-nite konice za kopja, poj pa za puščice. No, pa najde-jo arheolog' na Gradiš na Pečeh u Bodešah na tist-mo del, kje rav'n (usga sk'p je komej dob'r kvadrat'n met'r) glih take puščične konice.

No, tko smo pršle do tga, d' so se naselil u Bohin nej-prej na Snožet'h, pa izrablal okoliške kraje za ruda-rene, pa pašo žvine pa rev'n kmetvane.

Vendar pa ne samo to. V Zgornji dolini nad Češnico so neke vse prevrtane skale, na kraju, ki se mu reče »Na Pejcah« (Na Pečeh). Tam so ostanki zelo stare naselitve, od kdaj naj bi bila, do danes še ni ugotovljeno in ne raziskano. Isto ime pa se pojavlja tudi v Spodnji dolini. Tod ga spremljajo imena (Na mizicah), ki jih je mogoče razporediti v isto kategorijo kot »Ravninice« na Sv. Petru. Te naselitve govore o časih, ko utrdbe še niso bile potrebne, torej o zelo zgodnih časih. To bi utegnilo biti ali koncem bronaste ali v začetku železne dobe. Kaj bi v tem času, ko propade v Sredozemlju zaradi podnebnih sprememb, potresov in Ljudstev z morja celotna dotedanja kultura in se začne porajati nova, ko se v okolici ob iztoku Soče v Jadransko morje pojavijo nova ljudstva, ki prinesejo s seboj znanje o pridobivanju železa. Če je bron zahteval globalne povezave, jih železo ni več. Ostala pa je trgovina (jantar, keramika, orožje, nakit, ...) in potovanja v svete kraje. S čem so torej povezane Pejce?

Tako v Bohinju kot tudi v Blejskem kotu in na Deželi obstoja niz gradišč, za katera ne vemo ali spadajo vsa v isto dobo in katera doba je to? S temi gradišči je povezano niz funkcij, po drugi strani pa tudi niz ledinskih imen.

Somišljeniki

»Ja Mrkač! Ti pa tvoje metode pa sistem'. Nej-prej uzam'š ano tujo lojtro, poj j' pa potočeš v'n šprikle al pa j'h nažagaš, poj pa p'rpričuješ druge, nej po tak'h lojtrah gor plezajo.«

»Ja veš, to se vid, d' s'm biu doh cajta u inozemstvo, pa se t'm nalezu use sorte naulake. Tud ta spada če. Dons, ks'm pa u penzij pa doma, pa leze iz mene v'n ta drek na us'h mogoč'h konc'h.«

Sam ti spa glih tak. Greš se politka, pa misl'š, ja, cvo sam za sebe s prepričan, d' tega dreka nimaš tud sam poh'n kuf'r. Usi smo se dons tga naž'r'l. Usak nekej natepava, za k'r mis'l, d'j prou, ta druj pa mis'ljo glih nasprot'n.«

»Poj pa ustanou svojo stranko, d'uš mu usaj svoje zagovor'nke.«

»Ja viš, d's glih toko pokvarjen k't pa jest. Ti tud n' mor'š br'z svoj'h strank, kompanjonou, somišlenkou, ... Jest kej napišem, poj pa poskušam tist „prodat“, tist, k pa to „kupjo“, so pa moje stranke. Na, a zdey vid'š, kašnaj razlika med tvoj'm strankam pa moj'm. Tvoje se obnašajo tko k't tolpe, moje m' pa u ksiht povejo, k'r s' mis'ljo, pa č' j'm ni ušeč, pa ne „uzamejo“.«

RAZISKAVE

Stopnje razvoja

Bilo je v tistih hudih časih, ko so se po Evropi podile velike horde in si iskale prostor, kjer bi lahko živeli, saj jih dosedanji življenski prostor zaradi klimatskih sprememb ni mogel več preživljati.

Tedaj so se v ravnini naselili v sedanjem Ribnem, Koritnem in Bodeščah Slovani in postavili klin med prejšnje naseljence Na Pečeh in na Selu. Ti prejšnji naseljenci so uporabljali celotno ozemlje vzhodno od Blejskega jezera pa vse do Ratitovca. V tem prostoru so bile pred naselitvijo Slovanov vasi: Na Pečeh, Selo, Selca (Želeče) in Zazer. Prebivalci so tedaj živeli predvsem od poljedelstva in živinoreje, deloma pa tudi od nabiralništva, lova in železarjenja. Zadnje je bilo usmerjeno predvsem v zadovoljevanje lastnih potreb.

Prvotna ozka povezava s (poganskim) patriarhatom v Ogleju (pontifex maximus) postaja vedno bolj nepomembna. S pokristjanjenjem so začele slabeti povezave proti Baltiku tako verske kot tudi z njimi povezane trgovske, z njimi pa je začel razpadati tudi signalni sistem.

Prebivalci so si v tem času iskali zatočišča na Jelovici, kamor tuji jezdeci niso prodirali. Za zavetišča so aktivirali predvsem prejšnja poletna selišča, kamor so spomladi gnali živino in tod rudarili, oglarili, lovili divjad, nabirali gozdne sa-

deže. V dolini pa so ostala predvsem obdelana polja, ki jih je varovala majhna posadka, žene in otroci.

Celotna ta struktura se prvič začne tresti s prihodom Frankov. Dotedanja poveza proti Ogleju se spremeni s prenosom patriarhata v do tedaj langobardski Čedad. Če so do tedaj tod bile možne še poganske strukture, so bile te od sedaj naprej uničevane. Ne pa v naših vaseh, saj je tod postavljena sprva samo ena cerkev (na Rodinah skupaj z duhovniki), kako stoletje za tem pa tudi v Mošnjah, pod katero je očitno spadalo celotno področje severne Jelovice (južni in vzhodni del je očitno spadal pod Selce.

Življenje na Jelovici se odvija očitno na treh pri-sojnih lokacijah: v Dražgošah, na Zečji rovni (Jamniku) in na Ricmanu, posebno v času ugodnih klimatskih pogojev (10.-13. stol.) in večjih nevarnosti v ravnini (madžarski upadi).

Cesarski (frankovski) vpliv v naših krajih je bil dokaj slab in to vse do takrat, ko začne cesar razdajati ozemlja in z njimi vrhovno oblast velikim fevdalcem, v našem primeru freisinški in briksenški škofiji (koncem 10. in v 11. stol.). Do tedaj so tod vplivali na življenje in nadaljnji razvoj predvsem domači fevdalci, med njimi verjetno najvplivnejši sorodniki (predhodniki) sv. Heme.

S to je bilo povezano predvsem železarstvo, njegov status, oz. status železarjev (Bergmeisterov, praznikov). Ti so bili svobodni ljudje, podložni samo cesarju in njegovim zastopnikom (vojaške, sodne in cerkvene oblasti).

V raznih cesarskih darovnicah seveda teh ljudi ni nikjer zaznati, saj jih fevdalci niso mogli pobasati tako, kot so lahko to naredili z nesvobodnim kmečkim prebivalstvom. Vse do konca 12. stol. ko začne cesar podeljevati Bergregale, jih nobeden ne opazi. Opazili so predvsem drug zelo podoben sloj prebivalcev, koseze, neke vrste domačega nižjega plemstva – edlinge. Tako lahko sumimo, da so marsikaterega Bergmeistra zamenjali z edlingom, predvsem, ker je bilo to v njihovo korist, saj so edlingi bili vsaj malo vezani na fevdalce (pogostitve ob obiskih, spremljanje, ...). Predvsem pa se izloči ta sloj takrat, ko pridejo tuji Bergmeisteri (Mojstrana, Železniki, ...). Takrat postanejo stari železarji skupaj s svojim znanjem samo kmetje, dostikrat samo s posebnim konsenzom (sporazumom) o svojih obveznostih do fevdalca, kateremu so se podredili v zameno za njegovo zaščito. Tako zamenja edlingovo (svobodnikovo) spremljanje vojvode pri branjenju domačega ozemlja z orožjem in konjem sprva samo pogostitev cesarjevega namestnika, njemu nadrejenega fevdalca in spremljanje letega ob času njegovih obiskov v naši deželi in končno

spremljanje fevdalca pri njegovih trgovskih pohodih na oddaljena tržišča in oddaljeno mesto stalnega bivanja v kako tujo, daljno deželo kot tovarniško tlako (v 15. stol.).

Tako so v antiki predniki naših kupljenskih kmetov utegnili v rimskih časih pridno železariti na današnjem Ricmanu, oddajati železo fiskusu (mogoče v Lescah)⁵, ter dobivati v zameno potrebno hrano. V rimskih časih so bile klimatske razmere dokaj neugodne, tako da na Ricmanu verjetno ni bilo mogoče pridelati dovolj hrane. Poleg teh železarjev pa je bil na Ricmanu tudi oskrbnik signalne postaje na Skledarjevcu, povezane z Gradiško Stražo, kjer je bila glavna verska točka te pokrajine zahodno od Ljubnega.

Politično povezavo proti Kranju in Emoni ter verska povezava proti Ogleju je ločevala Bohinjska Sava.

V rimski dobi se loči Jelovica in njene gorske in spodaj ležeče ravninske naselitve na tri dele:

- južni del, ki obsega Selško dolino, Dražgoše in Jamnik s središčem v Selcah;
- severovzhodni del, ki obsega Lipniško dolino in Mošenjsko področje s središčem v Mošnjah;

⁵ Podobno tem so pozneje prazniki tudi oddajali samo železo, drugače so bili pa svobodni.

- severno področje z naselji Na Pečeh, Selu, Zazzeru (skupaj z jezerom in otokom) in Želečah (Selece).

Ko pa se začne koncem 8. stol. razvijati cerkvena organizacija v okviru pražupnij, pripade področje od Jamnika in Dražgoš v Selca, te pa v Šmarješko prafaro, dočim se severovzhodna in severna stran vključita v Rodinsko prafaro. Ta razdelitev se nato ohranja naprej predvsem kot cerkvena razdelitev podložna oglejski patriarhiji.

Področje Ricmana (za katerega takratnega imena ne poznamo) ostane po razpadu rimskodobne organizacije brez dveh povezav: z razpadom fiskusa so bili ob preskrbo s hrano in soljo, ki so jo do tedaj dobivali za oddano surovo železo, ter ob signalni sistem.

Zato so bili prisiljeni v samooskrbo s hrano in soljo ter drugimi potrebščinami. Kot nekdanji varovalci poti prek Jelovice jim to ni bilo težko, saj so poznali povezave v tujih krajih.

Ko začne v 13. stol. temperatura ozračja počasi upadati, začnejo upadati tudi donosi na Ricmanu. Tedaj je potrebno poiskati nove obdelovalne površine in te najdejo spodaj na današnjem Kupleniku. Brs in Oblak začneta obdelovati del Raven, Primašč kot prvi med enakimi bolj ravne dele na Lazu (koder je tedaj potekala navzdol pot na Selo (in proti Lipniškemu gradu) ter naprej proti

Rodinam). Mešišnek pa kot cerkveni mož začne obdelovati zemljišče nad Ključami, ki so pripadala prej poganijskemu svetišču, pozneje pa cerkvi sv. Štefana in koder je bil stari vhod v Mešiše.

V 13. stol. pa so izčrpana tudi površinska rudišča, ki so jih do tedaj uporabljali. Način površinskega rudarjenja, ki je soroden poljedelstvu, ni več mogel oskrbovati povečane potrebe peči sv. Heme, saj so te potrebovale tudi do štirikrat več rude kot pa stare kmečke peči. Potrebno je bilo vključiti širše rudarsko področje, ki je segalo vse tja do Kupljenske planine. To pa je zahtevalo transportiranje rude po poteh vse tja do Kovačevca, kjer naj bi postavili nove peči sv. Heme. Ta nova lokacija je omogočala tako železarjenje kot tudi nadzor (varovanje, signalizacijo) ter v dokaj šnji meri nadomeščala prejšnji Ricman. Sedaj se lahko tudi spodaj na bližnjem Kupljeniku (Stagnah) razvije sezonsko naselje s hišami, ki se jih uporablja v času poljskih in železarskih del.

V 11. stol. pa se odpre tudi pot sv. Heme po desni strani Save Bohinjke, ki je lažja in krajša kot pa pot čez Jelovico. Ta konkurira poti čez Pokljuko vse do 16. stol., ko se odpre pot skozi Štenge. Tako dobi Kupljenik dodatne obiskovalce, Mešiše pa dodatne dohodke. V tem času nastane verjetno prvi krščanski verski objekt, verjetno lesena kapela ali majhna cerkvica.

Nadaljnja stopnja razvoja se pojavi okoli leta 1315, ko nastopi obdobje močnih deževij, ki najavijo konec ugodnih klimatskih pogojev in se pojavi po vsej Evropi velika lakota. Tedaj so prebivalci Ricmana prisiljeni, da se preselijo navzdol v toplejše področje, stari Ricman pa postane sezonsko selišče za čas poletnih del. Tedaj nastopi tudi čas, ko se morajo začeti pogajati z lastniki tega področja. Očitno nastopata tod dva lastnika – Ortenburžani kot nasledniki sorodnikov sv. Heme na področju Ravni ter patriarhat kot cerkveni predstojnik svetega področja nad Ključami skozi katerega so vodile starodavne poti čez Jelovico.

V tem času pa je železarska tehnologija v okolju že močno napredovala. Ortenburžani so podporniki tehnologije sv. Heme (saj sodijo tudi v širši krog njenih sorodnikov). Povsod, kjer se pojavijo, se pojavijo tudi te tehnologije. V 13. stol. pa se začne pojavljati tehnologija stožčastih kurišč (V kurišča, ki nadomeščajo prejšnja U kurišča), ki omogočajo večje volkove in boljše izkoristke rude in manjšo porabo oglja, novih »kranjskih peči«. ⁶

⁶ Kot prva na naših tleh je to Slovenska peč v Kropi, sledi ji peč v Kounici na Lipnici, ki omogoča večje pogoje (do okoli 15 kW) kot pa stara peč na Grabnarici, - do okoli 3 kW), ki naj bi nastala tudi v teh časih.

Pojav teh peči pa ni samo nadaljnja stopnja v pridobivanju železa, temveč prinaša s seboj tudi globoke socialne spremembe. Ali je ta stopnja razvoja posledica velikih katastrof sredi 14. stol. in povezana s splošnimi družbenimi spremembami v tej dobi, ni ugotovljeno. Slovenska peč v Kropi je postrojenje profesionalnih železarjev, »železarskih podjetnikov« in ne več kmetov, ki se občasno ukvarjajo tudi z železarjenjem.

Če imata peči sv. Heme v Mošenacu (Nomenj) in v Voščah sprva samo peči, pozneje pa se vsaj v Voščah doda če kladivo, je slovenska peč v Kropi že popolna fužina s pridanim vodno gnanim kladivom - norcem. Če je kmet železar ob pečeh sv. Heme še sezonski delavec, ki združuje poljedelstvo in železarstvo, tako kot mu to narekujejo letni časi in z njimi povezani naravni dogodki, je novi priseljenc železarski podjetnik - fužinar, ki se ukvarja z rudarjenjem, pridobivanjem in predelavo železa in prodajo železarskih izdelkov na tržiščih. Kmečka dela ga spremljajo samo kot dodatna dejavnost za preživljanje delavcev in potrebne transportne dejavnosti, pa še te prepušča vedno bolj drugim. Prvo je odpadlo oglarjenje, ki ga prepusti kmečkemu prebivalstvu.

Do kakšne mere se je to dogajalo v Kropi ob nastanku peči v 14. stol., kdo je postavil to peč, ni znano. Iz današnjih ostankov pa tudi ni mogoče prebrati vsega, kar se je dogajalo na samem

začetku delovanja te peči, temveč samo tisto, kar se je tod dogajalo ob njenem koncu. Ta razvoj pa je moral biti tudi postopen.

Na južni strani Jelovice pa se v Železnike priselijo laški kovači, za katere ne vemo kakšno peč so sprva uporabljali, vemo pa to, da je bila to peč na volka, torej stara tehnoloja, običajna takrat v krajih od koder so se priselili (iz Furlanije).

Vir: Vida Košmelj: *Železniki skozi čas*.

SFQZvezaPripovedovalecPripoved (izvor:

ID	Pripoved
00014	Vas Dražgoše naj bi nastala pred letom 1000, prebivalci pa so bili Slovenskega izvora. Prisojna stran doline je bila stalno naseljena, v 14. stoletju (oz. leta 1277) pa so Freisinški škofje odločili, da bo center v dolini, v Železnikih in tja naselili Furlane (fužinarje iz Furlanije). Bili so železarji, znali izkoriščati železovo rudo, zato so začeli na Jelovici kopati železovo rudo. Inštitut za arheologijo ZRC SAZU-Pisni arhiv-Jera Habjan: Izročilo in prostor Dražgoš, 2011

Tako so naši naseljenci na Ricmanu zamujali razvoj in začeli zaostajati napram okolju. Da ne bi bili seznanjeni z razvojinimi trendi, si ne moremo predstavljati, saj so živeli ob dokaj frekventiranih poteh.

Glavno pomanjkanje pa je bila primerna voda, ki bi poganjala vodna kolesa ter poganjala mehove in kovaška kladiva. Najbližja še uporabna je bila na Jezernici na Mlinem, kjer se enkrat v začetku novega veka tudi res pojavi fužina. Kdo in kdaj jo je postavil ni znano. Po Müllnerju (B22,

s. 521) naj bi bila fužina okoli l. 1660 razrušena, preostalo železo pa razprodano. Od kod naj bi dobivali rudo in oglje ni znano. Plavž naj bi deloval po principu breščanskih peči na grodel, kar kaže na laški vpliv. Kaže pa tudi na to, da je peč nastala šele po uveljavitvi te tehnologije v 16. stol. Ne ve pa se tudi, če ta fužina ni imela kake predhodnice na isti lokaciji.

Z železarjenjem naj bi se ukvarjali tudi Seebacherji ter imeli na Jezernici svojo fužino, kje pa naj bi ta fužina bila, se pa ne ve.

Glavno vprašanje je torej, ali so bili na Ricmanu sprva predniki poznejših treh kmetov v Stagnah, ali predniki Mešišneka in Rožiča v Mešišah?

Drugo, ravno tako pomembno vprašanje pa je lokacija Kovačevcevec. Ta bi bila utegnila nastati v istem času kot druge istega imena v Bohinju in jih povezujemo s starim antičnim železarstvom, lahko pa je tudi posledica krajevnega razvoja. Na to bi utegnila odgovoriti samo arheološka in arheometrična raziskovanja, seveda, če bi kdaj do njih sploh prišlo.

Ostanejo pa nam še druge primerjave.

V področju okoli Železnikov so se v 13. stol. naseljevali Furlani in Beneški Slovenci. Furlanija je bila tedaj daleč v ravnino naseljena tudi s sloven-

skimi vasmi. To naseljevanje so podpirali freisinški škofje, saj so si od tega obetali večje dohodke, kot pa od prazne doline. To je nadaljevanje tistih razvojnih trendov, ki jih je povzročil po l. 1158 rudarski »gorski regal« cesarja Barbarose. Isti trend rodi v Kamni Gorici okoli l. 1200 priselitev Kapusov, v Kournici nastanek Vošč, itd., skratka sproži vedno hitrejši in obsežnejši razvoj železarstva. Tako briksenski kot tudi freisinški škofje so izvajali kolonizacijo tako, da bi od tega imeli čim večje dohodke. Temu so sledili tudi Ortenburžani, v veliko manjši meri in z večjo zakasnitvijo pa domači fevdalci.

Na področju Železnikov naj bi novi priseljenci začeli železariti s svojo primitivno tehnologijo. Ali je to res?

V Lipniški dolini in v Bohinju (Stara Fužina, in Savica) imajo peči sv. Heme, uvedene verjetno v 11. in 12. stol. še preden dobijo briksenski škofje rudarski regal (l. 1189), po tem pa ga verjetno uveljavijo v Nomenju.

In: K. Reger (Hrsg.) :6. Internationaler Bergbauworkshop Rescheid/ Eifel 1.-5. Oktober 2003, Heimatverein Rescheid, Hellenthal/Eifel, 60-65.

Keltische und römische Eisengewinnung in der Eifel

ANDREAS KRONZ, GÖTTINGEN

**Rennofenversuche am Sachsenhof in Greven
ein Erfahrungsbericht**

Bernhard Reepen und Dr. Hermann-Josef Drexler
Freilichtmuseum Sachsenhof, Greven

<http://www.heimatverein-greven.de/pdf-anzeigen.php?id=118.datei=veroeffentlichung.pdf>

Znanje o vodenju procesa topljenja skupaj z vsemi podrobnostmi o rudi, pridatkih, izgledu posameznih produktov topljenja, zgradbi peči, itd. je bilo zelo obsežno in kompleksno. Predaja takega znanja naslednjemu rodu pa je morala biti uspešna, saj bi drugače naslednja generacija lahko samo še pasla ovce.

Tako znanje ni mogoče predati na mrtvaški postelji, temveč je obvezno sodelovanje pri procesu. Naslednik je moral dolgo časa sodelovati pri topljenju, da je lahko spoznal vse značilnosti, na osnovi katerih je potem lahko vplival na topljenje.

Zato tudi ni nujno, da je bilo to znanje povezano v smeri oče – sin, torej znanje v isti hiši in v okviru istega hišnega znamenja.

Očitno je nastopalo prenašanje znanj podobno, kot je to pripovedoval Joža Čop o prenosu znanja in vedenj v okviru kraja.

Tako si lahko predstavljamo, da je v ta znanja posvečena oseba (svečenik) morala izbrati osebo, ki je lahko glede na svoje lastnosti zagotavljala nadaljnji obstoj hiše. Izbral je med svojimi sinovi tistega, ki je moral za njim prevzeti kmetijo, lahko pa se je tudi odločil, da bo enemu od sinov zapustil kmetijo, drugemu pa železarjenje, ker je bil svečenik pa je lahko določil tudi na-

daljnjega svečenika, torej delil svoje funkcije na dva ali tri dele. Lahko pa se je tudi odločil, da bo železarjenje zapustil nekemu, ki se bo poročil z njegovo hčerko.

Če je učež (učitelj) skrbel za prenos potrebnega znanja vezanega na vas, je moral vsak gospodar poskrbeti za prenos znanja vezanega na hišo.

Tako so morali kamnarji (kamnoseki in poznejši zidarji) pokrbeti za prenos znanja na svoje potomce. Pri tem so imeli pa posebne postopke.

Tesar je moral obvladati zarisovanje in označevanje posameznih delov zgradbe. To je počel po nekem točno določenem ključu, ki ga je sproti žebiral, zato je oseba (nemško Vorzeichner), ki je to delo opravljala, imela ime Žebouc (v Zapužah hiša ob nekdanji cesarski cesti)

Oseba, ki je vodila taljenje rude in usmerjala taljenje, je sproti »šušljala« zaporedne operacije in njih značilnosti in po tem šušljanju dobila ime Šušnik (Šuš'nšč). Taka hiša obstaja v Nomnju še danes, v Voščah so jo pa l. 2000 podrli.

Če so prejšnje kmečke peči gradili kmetje sami, so jih pri pečeh sv. Heme gradili rokodelci. Vsak od udeleženihi kmetov je moral biti usposobljen za neko specifično delo, tako da je imela peč sv. Heme oz. vas tedaj že vsaj cimpermana, ki je bil sposoben narediti in vzdrževati lesene dele ta-

kega postrojenja. Eden je moral biti tudi priučen za delo s kamenjem in zidanjem, ki je postavil in vzdrževal peč, predvsem obloge peči, šobe in slično. Eden pa je moral biti usposobljen za kovaška dela, saj je peč potrebovala veliko specifičnega orodja. Okoli peči sv. Heme se torej že začenja specializacija za obrti, ki jih opravljajo posamezne osebe, iz teh pa se potem rodijo vaški obrtniki, za kar so bili določeni prevsem drugorojeni sinovi.

Hiša je bila torej nosilec znanja, to znanje je moral čuvati gospodar hiše, in hiša je imela svoje hišno znamenje, ki je bilo povezano s to dejavnostjo (znanjem). Specifično znanje, ki je pripadalo tej hiši (in temu hišnemu znamenju) pa se je skrivalo zapisano v glavi gospodarja in žeblih zabutih v tram v bližini ognjišča in mesteje, v bližini svetega ognja te hiše, pozneje pa v bohkovem kotu pri peči hiše, kjer je imel gospodar svoje mesto.

V tram zabiti žebli so bili mnemotehnično sredstvo za pomnjenje tiste pesmice, molitve, ki je ponazarjala proces, vezana na to molitev (skupek informacij o procesu), ki jo je šušljal (žebiral) gospodar, nosilec tega znanja.

Hiša je lahko imela celo več takih znanj. Tako so ob spomladanskem gnarju živine v planino morali planino in živino na to pripraviti in »posvetiti«.

Pri opravljanju svoje specifične obrti so imeli podobna znanja, naučena na pamet in vezana na specifična mnemotehnična sredstva (palice z zarezi – rovašu, bukove tablice, ..). Po starem bohinjskem izročilu v Spodnji bohinjski dolini, v Bukovju, so poznali znamenja »bukvice«. Vse to je bilo vezano na nek star jezik, ki so ga poznali še pred 150 leti in je dokončno izginil po prvi svetovni vojni. Ve se samo to, da je bil ta jezik podoben stari cerkveni slovanščini.

Ta znamenja so bila pa vezana na običajen govor in na števila. Tako so tedaj šteli še: ena, dva, tri, štiri, ped = pe(s)t = roka, ped in ena, ped in dva, ped in tri, ped in štiri, dve pedi = dve pesti > deset, deset in ena, deset in dva, ... Podobno štetje se je ohranilo tudi še pri ostankih Cimbrov na Altoplanu v ozadju Verone.

Če pogledamo rimske številke, vidimo, da te temeljijo še na takem štetju: I, II, III, IIII, V, VI, VII, VIII, VIII, X, XI, XII, ... Vemo pa tudi, da današnje rimske številke poznajo IV, IX, torej ped manj prst, dve pesti manj prst. Torej invalidi, kaznovanje in sekanje prstov.

Tako »pisati« pa so znali samo v to »posvečeni« ljudje, torej »svečeniki«. To so bili pa pravi svečeniki stare vere, poznejši mežnarji, ter poznejši »obrniki« - lesarji (cimpermani, tišlarji), kamnarji (Steinmetzi, zidarji) ter kovinarji (fužinarji, kovači). Mnogi od teh so obvladali samo nekaj te »pisave«, kolikor so jo rabili pri svoji dejavnosti.

Ko se pojavi slovenska peč v Kropi in laški železarji v Železnikih, se pojavijo profesionalni železarji, z njimi pa počasi tudi drugi profesionalni rokodelci. Tako se hodijo Kupljenčani v Kropo učiti svojega poklica in hodijo potem tja vsak dan na delo.

Kupljenski kmetje naredijo svoje pajštbe, sušijo sadje in ga prodajajo v Lipniško dolino. Opaziti pa je tudi, da prinašajo posli, zaposleni na teh kmetijah, s seboj tlako, ki jo morajo hoditi služiti v Ječevo pod Lipniški grad. (V tem času so še žive povezave med lipniškim gradom in »Radovljiško planino«. Tedaj poteka še pot od Lenčkovega vazonka čez selske laze navzdol in ob južnem nartu navzdol proti današnji Ameriki ter od tu naprej proti Lipniški dolini, kamor hodijo na tlako, se učiti za cimpermane, prodajati svoje suho sadje itd.)

Spori med posameznimi kmeti iz gospostev, ki imajo na Jelovici svojo posest, se prenašajo na spore med gospostvi. Ko hoče upravitelj Loške posesti to nekako obrzdati, povabi predstavnika deželnih oblasti v Ljubljani in obiščeta l. 1630 skupaj s spremstvom vse meje ter jih določita, te pa nato vnesejo v urbar. To seveda brez sosedov. Tako nastane sporna meja, ki povzroča niz sporov, ki se vlečejo vse tja do l. 1868, ko se postavi revidirani franciscejski kataster. Prejšnja meja, ki je potekala po robu, vidnem iz doline, se prenese na vodno razvodnico, ki poteka pre-

cej globlje na Jelovici.⁷ Spori pa se potem vlečejo z vsemi mejnimi gospostvi (Bled, Radovljica, Kranj. V tem obdobju imajo vsi kupljenski kmetje še skupaj s Selani skupno planino – Kupljensko planino. Živina pa se pase vse do Raztok. Te Raztoke pa si razlagajo posestniki vsak po svoje: Kupljenčani tam, kjer se »raztakajo« poti: proti Routarici, proti Visokemu vrhu in Radovljiški planini, proti »Radgoškim vratom«, po dolini navzdol v Dražgoše in proti Mostam ter naprej proti Ledinam in Prtovču. Dražgošani in z njimi Železnikarji in Ločani pa trdijo, da so Raztoke na vodni razvodnici, kak kilometer bliže Routarici.

Ozemlje, ki so ga prvotno posedovali Kupljenčani in Selani in se je raztezalo vse tja do Ratitovca, se je vedno bolj krčilo. Najprej so ga dobili Želečani in Zagoričani, nato blejski ribič, nato pa Bohinjci (Nomenj, Bitne in Nemški rout). Tako se počasi odtuji ves jugozahodni del Jelovice.

Z znamenji je začela pospravljati oblast pod Marijo Terezijo in njenimi šolami. Te so prinašale tedaj veljaven jezik – nemščino in z njim pove-

⁷ Tako se stara ureditev, vezana na svet nad tisitim, kar se vidi iz doline, ki je svet (vidi se iz zvezd), vezan na staro vero, kjer se prestopi na določeni višini v svet svet, kjer ni greha, torej, kjer ne vlada gosposka. Obrobje uporabljajo kmetje za gospodarske dejavnosti, zgoraj pa veljajo druga pravila, druge ureditve.

zavo pisavo – gotico. Te so otrokom ubijale v glave novo štetje (tudi tisto z odsekanimi prsti), nova imenovanja povezana predvsem s poklici, ki se začnejo tedaj hitro razširjati in tudi ponovno specializirati na podrobnejša dela.

Ja, tako vidimo, da ima vsaka še tako dobro namenjena zadeva (zlasti tuja) tudi neko temno plat, ki pa jo zelo radi zakrivamo.

Ja, pot v pekel je tlakovana z dobrimi nameni!

Tedaj še ni bilo priimkov, ki bi posredovali rodovno povezanost, bila so šele samo imena. Ta imena so pa pri hiši potekala iz roda v rod. Ta imena so bila značilna za poklic, ki so ga opravljali in vezana na hišo (npr. »ta star pa ta mvad Žind'r – iz tega se nato pozneje razvije priimek Žnidar in Žnidarjeva planina zadaj za Papežem). Ko se pojavi krščanstvo, so dobili posamezniki pri krstu imena po svojih očetih in ti so podedovali svoj družinski poklic tako, da je oče izbral za nadaljevanje najprimernejšega sina. Ta pa je dobil potem njegovo ime. Krst sprva ni bil opravljen pri otroku, temveč pri odrasli osebi. Tako so zidarji bili Jakobi, tesarji in mizarji Jože, kovači in fužinarji Jurji, itd.

Pa se vrnimo nazaj na Kupljenik.

V štiristoletni Primaščevi kašči so na notranjem podboju vrat vsekana razna znamenja. To smo fotografirali in pregledali tudi vso okolico vrat, če niso kje še kakšna znamenja. Vedeli smo, da so dijo na podboj znamenja gospodarja, na »bangarje« pa znamenja izdelovalca, torej cimpermana. Teh nismo našli. Pač pa je okolica omenjenih znamenj na »mostu« = »pons« = »Π« polna drugih »čačkarij«, ki jih nismo mogli osmisliti in smo jih zanemarili. Delno smo prebrali samo M.D. ?.XX,

kar bi utegnilo biti MDCXX = 1620. To bi se moralo nanašati na nekaj, kar bi moralo biti tudi zapisano, a tega nismo našli. Poskusite še vi, mogoče bo komu drugemu uspelo.

Že nekoč prej smo pisali o Primaščevem hišnem znamenju, ki je podobno fužinskem znamenju Franca Kuhlja iz Bohinjske Bistrice, vsekane ob tovorniški poti skozi Štenge, ki pa je

že dopolnjeno z dopolnilnimi elementi. Iz te primerjave sklepamo, da je bilo znamenje, ki ga je uporabljal Primašč, splošno znamenje topilcev, torej mnogo starejše kot Kuhljevo in vezano na dejavnosti, ki jih je Primašč opravljal takrat, ko je bila kmetija ustanovljena in ne takrat, ko so gradili kaščo in ko te dejavnosti ni več opravljal. Pove nam pa tudi, da ima Primašč neke povezave z železarstvom, mogoče tudi s Kovačevcem, čeprav je ta povezan s potjo tudi k Sv. Štefanu in ne samo proti Stagnam.

Ker na Kupljeniku ni bilo najdenega nobenega drugega znamenja, čeprav je bilo še pred kratkim tam nekaj dokaj starih zgradb, starih čez 300 let (mežnarjeva pajšba, oblakova pajšba) in bi se ljudje morali spominjati znakov, ki bi na teh zgradbah (ali orodjih) morali biti, se tega nobeden več ne spominja.

Naslednje značilnosti pa so vezane na Mešišneka. Že samo ime je značilno za »posvečeno« (osvetljeno, seznanjeno, mogoče nekoč tudi s posebnimi obredi uvedeno) osebo.

Nekdanje svetišče, poganski predhodnik Sv. Štefana, je obsegalo dokaj veliko ozemlje, ki se je vleklo od Ključ pa vse do vrha Babe in naprej do Vedrnika. Očitno se je vse to nekdanj imenovalo Baba. Obsegalo je rudišča, predelavo rud v žele-

zo, signalno točko na Skledarjevcu, poti navzdol v dolino, svetišče v logu, razgledišča na Gradišču, Kovačevcu in Kopanu in majhno obdelovalno površino v Ključah.⁸ Prvotni svečenik s svojo famulijo je bil tisti, ki je železaril na Babi, rudaril, pasel tod svojo živino, oskrboval signalno točko (kres), opazoval nebo, obzorje in zemljišča, skrbel za varnost potnikov, itd. Za vse to je bilo potrebno veliko znanja, ki pa ga sam ni mogel obvladati, zato je moral imeti specialiste, ki so mu pri tem pomagali. Tudi ti specialisti so morali biti posvečeni v svoje delo, svoj delokrog.⁹

Ti pomočniki so bili tam, kjer so potem skrbeli za svoj delokrog:

- svečenik (tudi učež) boga xxxxxx (najbolj verjetno je bil to Belin – bog svetlobe, pozneje pa Svarožič in končno sv. Štefan) v Mešišu) - Mešišnek,
- posvečeni železar na Ricmanu, ki opravlja tudi signalno službo, - Skledar?

⁸ Kot pa kaže urbar kupljenske cerkve so segali posestni deli še veliko dlje na Selo k studencu Rupa, na želeške Jarše ter Dindol in celo na Belske planine na Pokljuki (Zajama).

⁹ Specializacija se razvije že v rimski dobi, z njo pa je povezan tudi oglejski patriarhat.

- posvečeni varnostnik skupaj z rokodelci pa na Gradišču – Rožič?

Ta struktura se nato že v rimskih časih začne spreminjati. Zunanji vpliv je zaradi funkcionalnih povezav (fiskus, transport, signalizacija, ...) dokaj močen, z njim povezano prilagajanje pa tudi. Tako neka funkcija zaradi zunanjih sprememb propade, nadomesti pa jo neka druga, ki se pojavi pod novimi pogoji. Tako je danes od vseh gori navedenih funkcij ostal samo še Sv. Štefan, njegovi predhodniki pa so že zdavnaj izginili.

Tako lahko sumimo, da je na področju Bleda deloval Bellenus, keltski bog, identičen s karnskim Belinom, da je jezero delilo poznejše keltске od prejšnjih karnskih usmeritev. Vse to lahko pripišemo vplivom poti, ki so že v bronasti dobi vodile skozi celotno področje Bleda in poznejšemu naseljevanju.

Na Bledu vodi bronastodobna pot iz Bohinjske Bele, za Osojnico v Veliko Zako, pod Grintovcem čez Ključce in Blata, mimo ribiča in čez Višce na Pristavo, drugi krak pa od spodnjega dela Višc pod gradom v ostala področja Bleda, ki so naseljena že v halštatu in nato v latenu in nato vse do današnjih časov. Ta pot vodi tedaj pred-

vsem na gradišče nad današnjo cerkvijo sv. Martina. Ta pot, ki vodi iz Bleda naprej prek Karavank na Koroško, vpliva tudi na domače prebivalstvo. Tod se nalaga zgodovina v slojih vse do današnjega časa, ko arheologi brskajo po raznih krajih in odkrivajo zgodovinske ostanke in značilnosti. Te zadnje pa so drugačne kot na nasprotni strani jezera, v današnjih k.o. Želeče in k.o. Selo. Celotna zgodovina se na obeh straneh jezera odvija specifično drugače. Jezero izgleda kot meja med dvema različnima ljudstvomoma z različno zgodovino, različno mentaliteto, različno vladavino.

Sava ločuje oba dva svetova. In to ni opazno samo v blejskem kotu, temveč tudi v Bohinju, kjer so razmere podobne.

Poti prek Pokljuke in Jelovice vodijo prek doline na nasprotno stran v Karavanke ter ob Savi navzgor in navzdol. Meja med obema pa so Moste (most, pons, Π). Sčasoma se prenese vpliv tudi v neposredno področje na nasprotno stran reke, predvsem zaradi ugodne sončne lege in s tem povezanega poljedelstva.

Poti potekajo sprva (po ledeni dobi) ob Donavi, Dravi in Savi navzgor, v bronasti dobi pa se obrnejo prečno na to smer (Jadran-Baltik). Tedaj se aktivirajo poti (ki pa so seveda obstajale tudi že prej) in omogočajo blagovno in informacijsko izmenjavo med posameznimi kraji ob teh poteh. Tako se aktivirajo poti prek Pokljuke in Jelovice.

Tako ločujemo vplive teh poti na tiste, ki so potekale prek Pokljuke in na tiste, ki so potekale prek Jelovice. Šele po 8. stol. (Karlu Velikem, postavitvi solne meje na Dravi, delitvi cerkvenih vplivov, itd.) se pojavi pot sv. Heme po desni strani Save Bohinjke, ki vodi prek Baškega sedla v Bačo. Do takrat pa so jelovške poti vezane na področje Porezna in seveda tudi navzdol v Bačo in področja južno od Baške doline (Cerkljansko, Banjščice, Trnovski gozd).

Pokljuške poti pa so sprva vezane na Zgornjo Bohinjsko dolino ter prek jezera in vzhodnih prehodov prek Južnih Bohinjskih gora (Globoka, Škrbina) na srednji del Soške doline - Tolminsko in od tam naprej proti morju.

Severno od teh pokljuških poti pa se pojavljajo še zelo stare pašniške poti, ki segajo še nazaj v kameno dobo, ki segajo iz porečja Tilmingtona v zgornjo Soško dolino in naprej na Komno. Te so ostale aktivne vse do konca srednjega veka in so bile tedaj vezane na samostan v Možacu, a tudi na Rezijo.

Južno od prejšnjih pokljuških poti pa se nahaja Spodnja Bohinjska dolina s svojimi dejavnostmi v Južnih Bohinjski gorah, na Jelovici (predvsem na zahodnem delu Jelovice) ter na Pokljuki (gorjuški predel).

Na severni strani doline, na karavanških prehodih, se pojavijo bolj in manj obiskani prehodi. Potnike so najbolj privlačila ugodnejša, predvsem pa nižja sedla. Tako so bila najbolj obiskana sedla Medji dol, Zelenica in Ljubelj. Ti prehodi pa so imeli v dolini svoje pristope in povezave prek doline. Opaža se, da je na izbor prehoda vplival namen potovanja in njegova destinacija (cilj potovanja). Celo to je mogoče opaziti, da se usmerjenost začne že zelo zgodaj, že v Primorju. Tako je bila optimalna pot določena že na samem izhodišču.

S to razdelitvijo in povezavami (potmi) pa je povezano celotno življenje ljudi v teh krajih. Tako se razvije zahodno od jezera mentaliteta, ki je v svojem bistvu bolj »blejska, gorjanska«, vzhodno pa milejša. To se začanja mešati s prihodom doseljencev v začetku srednjega veka.¹⁰

¹⁰ *Vse to še najbolje predstavlja pripoved pokojne Oblakove Lojze s Kupljenika, ki je rekla:*

»Kupljenčani pravijo prebivalcem lipniške doline HOSTARJI, vse kar je na drugi strani Save se reče NA GUN STRAN. Na gun stran in vse naprej prot Lublan so POLANC.

Blejčan in Gorjanc so na tej strani Save (Dolinke)

Blejčan so bli velik pretepač, zmerej so kerga ubil».

Podobno je pa opredeljeval tudi Griželnou Mirko (Zupan Mirko) iz Smokuča prebivalce pod Rebrom:

»Okol Žironce so Kašarje, mi smo Puntarje, usi sk'p smo pa STRANC. Niži dol so pa POLANC. Meja jpa p'r Zebretou Hrušk p'r Žapužah.«

Da so imeli ljudje tedaj zelo dober občutek za optimalno rešitev, je vidno tudi pri procesu topljenja, saj drugače nebi tisočletja topili železovo rudo v direktnem postopku. Da so uporabljali optimizacijo na 60% preostalega železa, ki daje ob tedanjih pogojih najugodnejše rešitve procesa topljenja, je bilo odkrito šele v zadnjih letih.¹¹

Da se je ta optimizacija kazala v »vaganju zlate sredine«, nam pove že samo poimenovanje. To so uporabljali v vseh vsakdanjih dejavnostih in s tem uravnoveševali vsakdanje odločanje.

¹¹ Do sedaj smo smatrali, da je bilo takratno topljenje primitivno, ker niso znali izločiti iz žlindre čim več železa in da so puščali v železu še zelo velike deleže železa. Vedeli smo, da so stari narodi zelo cenili norijsko železo. Ko so pa znanstveniki delali preskuse, so te delali tako, kot to uči sedanja metalurgija, z njenimi pogledi na procese topljenja in gospodarnost, z njenim inštrumentarijem, s sedanjimi zmožnostmi. Ko pa so potem primerjali produkte teh poskusov, so bili, kaj hitro zadovoljni, samo, da jim je topljenje uspelo.

Šele sedaj vemo, da tisto znanje, ki so ga stari železarji zbirali tisočletja, ni bilo kar tako in da smo dopustili, da je izginilo za zmeraj. Šele sedaj vemo, da je bilo skupaj z vsemi obrobnimi procesi zelo kompleksno in dajalo optimalne rezultate. Tako so cenili tudi žlindro in jo uporabljali za veliko stvari. Na osnovi lastnosti žlindre so vodili proces topljenja, jo znali modificirati tako, da je bila uporabna za neke končne izdelke, itd.

Tako kot so »vagali« kandidata za župana, so vagali tudi topljenje rude pa tudi svoja potovanja oz. transport. Da je imelo to končno tudi optimalne posledice, nam pa pove to, da se je v svojih principih vse to ohranilo tisočletja.

Posamezne naselitve (vasi) imajo planine na eni strani neke pregrade (reka, gorski hrbet), na drugi strani pa poljedelska področja). Pašna področja so mnogokrat istočasno tudi rudarska področja. Veliko redkeje pa je poljedelstvo na istih področjih kot rudarstvo. Če pa že je, potem sledi poljedelstvo predhodnemu rudarstvu.

Napovedovanje bodočnosti (prerokovanje) se razvije že zelo zgodaj. Če je porečje Donave pokrito z velikimi krogi v (današnjih) obdelovalnih površinah in predstavljajo te zgradbe nekakšen »kalendar«, ki povezuje preteklost, sedanjost in prihodnost, potem ima napovedovanje že tedaj neko realno osnovo. Če pogledamo druga realna področja, vidimo, da se ta tudi odvijajo v nekih ciklih in da so ti cikli dokaj konstantni in napovedljivi z veliko zanesljivostjo. Vse to je človek ugotavljal že veliko prej, preden so se rodile egipčanske piramide, mezopotamski templji in podobne pogruntavščine, ki so bili kraji napovedovanja, sloneči na letnih poplavih.

Človek je opazoval naravo in pri tem prišel do določenih spoznanj. Če je sonce vsak dan zašlo, se je vsak naslednji dan spet »rodilo«, če je jeseni bilo vse polno možnosti za pridobitev hrane, pozimi in spomladi pa ne, potem si je bilo pač potrebno pripraviti zaloge. Tisti, ki tega ni dojel, ni preživel zime in njegov rod je izumrl. Samo dovolj realno obnašanje je vodilo do preživetja. Tisti, ki je bolje opazoval in zaključeval, je lažje preživel. Življenske izkušnje so usmerile človeka v napovedovanje bodočnosti.

Drugo področje, ki je bilo pomembno za preživetje je bilo področje zdravja. S tem so se ukvarjali razni zdravilci a tudi kovači. Tako je na tem področju poleg »uradne medicine« še danes polno »profesionalcev«, »vedežev«, »šintarjev«, »šušmarjev«, itd.

Ledinska imena

Svetišče na Straži k.o. Želeče, p.š. 823

Srepna na Straži; k.o. Želeče, p.š. 830/5

Poglej v čigavi lasti so danes pa v čigavi so bili v zgodovini, kdaj so bili razdeljeni ven iz srenjske lastnine pa kje so meje med Zelečami in Mlinom.

+ + + + + + + + + +

Rečica

Krašca (voda, ki teče iz Babe – kje Baba?)

Kako se imenujejo potoki pod Polšico in kje izvirajo pa kam tečejo? Kje je Račenca? Če pa je že Račenca, potem mora biti nad njo Brdo.

Gorička:

Slika razgleda z Goričke,

Ali ima na južni strani pobočje primerno za vinograde? Ne, isto tako ne severno.

Ali je vinska gorica ali versko središče z razgledom na Triglav, Stol, Skledarjevec? Ja, zgoraj je majhen poravnan nivo, od tod razgled na vse strani. Vidne povezave: Skledarjevec, Galetovec, Straža, Triglav, Stol, ...

*Kdaj in zakaj in za koga naj bi bilo tod »sve-
tišče«?*

*Ali bi bilo lahko tod gradišče (zavarovan prostor)
ali zaganouc, ograd, tamar,?*

*Imeni Krašca, Gorička govorita o zelo stari na-
selitvi, še pred rimsko dobo, o čemer govorijo tudi
najdenine. Kakšne so povezave proti naselju na
Pristavi, s katerim bi morali biti istočasni, ali pa
so to samo imena, ki so jih dali naseljenci na
Pristavi in so bili nato uporabljeni naprej ob nas-
tanku novega naselja na Krašci? Arheološke
najdbe (kamnita sekira) govorijo o tem, da je bilo
to področje obiskovano, že v kameni dobi in že
tedaj povezano s Pristavo. In kakšne so pove-
zave proti predhodnemu gradišču „Na Pečeh“
nad današnjo cerkvijo sv. Martina?*

*Manjka ime Baba in Peč, ki bi morala biti v hri-
bih nad Poljšico. Obstaja pa Poljšiška cerkev
(jama, luknja).*

+ + + + + + + + + +

Nadiža : reka v Beneški Sloveniji

Nadiža : hudournik v Tamarju

(n)Adiža: reka na Južem Tirolskem (Etsch, Adige)

+ + + + + + + + + +

KUPLJENIK

Poclenich 1330, urb.

Kaplenig 1380, dok.

Puklenik 1422, urb.

Poklenik 1431, urb.

Slična imena

POKLUKA : POKLENIK

Po-Kluka (za Kluko) Po-Klenik (Klenik = ???)

Klenik - je vas vzhodno od Vač,

- je vas vzhodno od Pivke

Kolen, Kolk – ledinsko ime podobnih krajev na ukrivljenem terenu, kot je Jelovica nad Babjim zobom:

Kok, Kuk, torej Podkok, Podkolk

Podkolenk >> Poklenk ?????

Podlonk (na vzhodni strani Jelovice - ima tudi Babji zob)

Koplenk = Koplenik = mera 12 do 30 kg žita

(s)koplenik = skopljenec = koštrun

Kopljenik = Lanzenwerfer (LS)

Kopjenik = plemič, konjenik oborožen s kopjem

(Köpenick)

Kopjanik = bojevnik s kopjem (HR)

Pochlonik = podarjeno (LS) – poklon-ček, darilce

Poklek nad Blanco

Podkolenik – naselje pod kolenom (Babjim zobom)??

Podkolenk = Podkolk = Podkok

Podkolk – Hexenschuß (LS)

Podkolenk – dokolenke (nogavice) (LS)

Povezave - poti:

Kuplenik – Zazer – Mlino – Želeče – Zagorice

Kupljenik – Selo

Kupljenik – Bodešče

Kupljenik – Ribno - Koritno

Kupljenik – Brda - Vošče

Kupljenik – Lipniški grad

Kupljenik – Lancovo

Kupljenik – Dražgoše

Kupljenik – Nomenj

Kupljenik – Nemški rovt

Kupljenik – Ravne / Bohinj

Kupljenik – Bukovska dolina

Kopun – skopljen petelin

Skopljenik (koplenk) = skopljenec (skopljen - duhovnik stare vere, ki je bil skopljen.???) Preide pozneje v mežnarja.

Kopnek = Kopnik = hiša – mož (gradišče?), ki prebiva na kopastem hribu.

Köpenick < Copnic = mesto (slovansko gradišče) na sotočju rek Spee in Dahme (Berlin) 10.-12. stol. Gradišče na kopastem otoku. Ime torej od kopastega hriba. Kopane torej ne od kopanja temveč od kopaste oblike. Naselbina tod že v bronasti dobi.

Kopaonik – Srbija. Kopasto hribovje , planina wird ein Lift in der Skiregion *Kopaunig* gebaut.
2009-04-13 |

Kopavnik osebno ime – priimek Rateče (10), Podkoren (1), Mojstrana (1)
Kopaunig --- osebno ime v Zilji, Rožu , ob Muri,

Kopaunek = Njivice

Njivice – Radeče (V njivški jami nasproti tovarne Radeče Papir je najdišče iz kamene dobe. V njej so našli kosti jamskega medveda in kosti, ki so jih ljudje v tistih časih uporabljali za orodje.)

Njivice – otok Krk

Kopnik - Velika Kopa - Velika Kopa spada med najvišje vrhove na Zahodnem Pohorju. ...

Kopank – gorska kmetija severno od Kepe v Rožu.

Kopajnik – gorska kmetija v Rožu, severno pod Trupejevim poldnem.

Imena naselij v Carneoli v 4-7. stol.:

RIS, PLANTA, Clemidium, SEDO, SEUNTION,
SELUNTO

Ris ≡ RITZ ≡ RIESE ≡ RIC ≡ razpoka v steni,

Žleb ≡ Žreu ≡ Ror ≡ (Rohr) ≡ drča ≡ riža

Žleb z luknjo ≡ Fis(s)ura (Fissura)

Draga + Luknja (Jama) ≡ Zaluknja + Luknja
≡ ≡ ≡

Sedo ≡ **Sella (Sele)** je sedež, torej tam, kjer so se ljudje za stalno naselili, v našem primeru je to **Selo**, ki ima v bližini tudi svoje malo **Selce = Selunto, Seution**. Obe dve naselji sta za nekaj specializirani, obe se funkcijsko in razvojno povezujeta v neko celoto in medsebojno dopolnjujeta.

Klisura, Vintgar,

Smučanje skozi Ror na Bukovniku v Kranjski Gori, smučanje skozi Ror na Straži na Bledu.

Ricman¹² + Jama pod Babjim zobom

¹² Ricman tudi v Butajnovi nad Horjulom (Butajnova 42 – GPS 46°3'18.42" _ 14°13'44.54"), pod travnatim žlebom, danes že močno zaraščeni.

http://www.ednevnik.si/entry.php?w=odsradosrca&e_id=135596

≡ *Ret* ≡ *Rit* ≡ *Ter* (*torre* = *turn*) ≡ *Ris* ≡ *RITZ* ≡ *RIC*
 ≡ *Žleb* ≡ *Žreu* ≡ *Ror* = (*Rohr*) ≡ (*Fissura*) ≡ *kli-*
sura ≡ ≈ *drča* ≡ *vlaka* ≡ *riža* ≡ *črta* ≡ ≡ ≡ ...

≈ *Vrata*, *Draga* in podobna imena nastanejo pozneje, tako kot tudi objekti sami. Zato so to sekundarna imena, ki pa so morala imeti nekoč tudi prvotna imena.

≡ *Luknja* ≡ *Jama* ≡ *Antro* ≡ ≡ ...

Grad Kamen stoji torej v fisuri - risu. (*Ris* pa je tudi ob *Ricmanu* – torej je ta tudi *Risman*. Očitno imata oba dva isti ali podobni funkciji).

Kamen ≡ *Peč* ≡ *Studor* (*Stador*) ≡ *Skala* ≡ *Kamin*
 ≡ *Turn* ≡ ≡

Pojdimo sedaj po *Dragi* navzgor pa pogledjmo ali najdemo tod kakšno starejše ime. Če smo našli na vhodu v *Drago* cel kup imen (*Zijauka*, *Prižnica*, *Grasc*, *Jamarsk vrh*, ...)

Luknja je ravno tako drugotno ime, prvotno je *rit*, *ret*, *ter*,

Gradišče,je sinonim za *Selo*, vendar utegne biti selo tudi neutrjena naselbina, dočim je *gradišče* utrjeno naselje oz. trdnjava.

(Torej naj bi bila v *Dragi* v »*Risu*« (peči, skali) še »*Luknja*«, »*Jama*«, nato pa »*Gradišče*«, »*Selo*«.)

Na Kupljeniku pa sledijo imena; (Skleda), Ricman, Žrelo (Ris, Ric), Jama pod Babjim zobom (luknja), Gradišče (selo), Kopane (njivice), cerkev sv. Štefana. V tem zlogu imata Gradišče pomen »Sela« in Kopane pomen »Njivice«, za tem pa je sveto področje (v katerega spada mogoče tudi blejski otok skupaj z vso k.o. Želeče (Zazer, Mlino, Želeče, Zagorice).

Opazimo, da je vrstni red obrnjen kot v Dragi, kjer je sveto področje nekje gor na Begunjsčici, je na Kupljeniku v dolini. Ali res? (glej str. 107)

Luknje v steni (jame) je uporabljal človek že zdavnaj v ledeni dobi (Potočka zijalka, Poglejska cerkev, Jamnikov spodmol, ...) te luknje še niso imele nikakršnih vrat, ta se pojavijo šele, ko se pojavijo hiše, torej lesene ali zidane zgradbe.

Fis(s)ura pa ni fusina. Razlage, da prihaja ime Vigaun od vigono - fusina torej lahko tudi ne drži. (je pa ob Ricmanu tudi kovaška dejavnost – Kovačevce, kjer pa ni nobenega Vigauna!)

Vigaun < vog'n drži mogoče res za samo vas, ne pa za grad Kamen. Vas je povezana s prvotnim naseljem na pobočju pod Jamarskim vrhom na ledini Njivice, ki pa imajo tudi starejše ime Ko-

pavnek (in Male Njivice - Zakopavnek) (s katerim naseljem je pa potem povezan Ricman?) (nasprotno temu je grad Kamen povezan z luknjo, jamo).

To ime pa je primerljivo s Kupljenikom oz. je podobno z istoimeno ledino na Kupljeniku (Kopane). Kopavnek pa lahko povežemo z njivico in kopanjem in ne oglarskimi kopami. Torej bi morala biti tod prvotna poljedelska površina.

*Tako kot povsod so naselje (mogoče tudi samo eno kočjo) postavili na ledini, ki so jo iztrebili in okopali ter naredili primerno za poljedelstvo in vse skupaj imenovali *Kopavnek*. Podobne situacije imajo danes tudi ime *Laz*. V Begunjah so pozneje naselje razširili na sosednji *Zakopavnek*. Če pogledamo slična naselja na Visoki Gorenjski z imenom *Njivice*, ugotovimo, da je stanje povsod enako. Povsod so ta naselja povezana z železarstvom in verjetno tudi s pašništvom, sem in tja pa sodijo tudi v bronasto dobo. Kopanje je tod namenjeno rudarjenju, opravlja ga en človek, mogoče manjša skupina, take kot jih poznamo na več mestih na Jelovici tudi v novem veku, s to razliko, da je bilo to najprej iskanje in kopanje rude, ter nato vse skupaj poravnano in namenjeno poljedelstvu (routi, pašniki).*

Isto stanje srečamo na Ricmanu, pa verjetno še tudi na vseh drugih ustreznih ledinah (Njivice, Kopane, Kopauněk,...)

Prvotno je to povezano s kopastim hribom – Kopo, s katerega je bil mogoč dober razgled, kot nam to kažejo najstarejša imena, ki sodijo še v kameno dobo. Pozneje, ko se človek loti poljedelstva in kovinarstva, se začne to povezovati s pojmom kopanje.

Ker se pri nas navezuje bronasta doba predvsem na najdbe (na Bledu na Mlinem v jezeru 2 bronasta meča, bronasti meč na sotočju Sav,...), ki označujejo obiskovanje naših krajev po takratnih poteh, oskrbo in varovanjem potnikov, so imena povezana tudi s temi dejavnostmi, s takratnim znanjem, verovanjem, željami in možnostmi.

Rudarsko kopanje pa lahko povežemo z železarstvom v eno celoto. Tako kot so vzhodno od Ricmana razkopana področja »v Ravni«, so tudi spodaj na Kupljeniku »v Ravni« njive. Torej dvoje enakih ledinskih imen: enkrat se koplje rudo, drugič obdeluje zemlja za pridobivanje hrane.

Zakaj Oblakova planina, Rovni, Dolge doline?

(Oblakova planina je bila prvotno rudišče, nato poravnana (Rovni), nato cerkven rovt, ki ga je imel Oblak. Ta po 1868 pridobi najprej rovt, na-

to z zamenjavami poveča vse skupaj v planino. Rovni so bile nekoč veliko večje rudišče in so segale vse do Tamarja. Današnje Ravni ležijo v dolini, ki se je nekoč imenovala Dolge doline.)

Celoten Ricman je bil nekoč nekako desetkrat večji kot danes. Obsegal je »Skledo« in Skledarjevec, obsegal je rudišča na Ravni in severno področje na Babi. Tod je za železarjenje značilna dolina, ki omogoča usmerjanje vetrov v železarsko peč, tako, da je tod možno ob močnih vetrovih topiti rudo v nizkih vetrnih pečeh. Pojavlja se ista situacija kot na »Dunajih«, kjer so z trebljenjem gozdov in pogoždovanjem dosegali usmerjanje vetra v neko področje, v okolici peči pa s primernimi lesenimi kanali in rovi usmerjali veter v peč. Meh je bil tod uporabljen samo za dopolnilno dovajanje zraka, glavni del procesa - taljenje (redukcijo) pa je opravil veter.

Očitno blejska okolica ni bila nikoli prazna, neprehodna, neuporabljena, o čemer pričajo predvsem najdbe. Mi pa jih povezujemo predvsem s poznejšo železno dobo, ko se najdbe bolj zgostijo.

Očitno je tudi, da potekajo bronastodobne poti predvsem tako, da obidejo Jelovico na obeh straneh in da se šele v halštatu usmerijo tudi prek Jelovice.

Tako lahko do tod domnevamo, da so na ime Kupljenik vplivale samo dotakratne dejavnosti in pogledi.

Očitno je tudi, da so se naselili prej kot pa so ga začeli zapisovati (tuji pisarji) in je pri tem dobil vse druge oblike. To se ujema tudi še z današnjim domačim imenonovanjem - *K'plênk*.

Tako pridejo v upošteev samo imena z začetkom Kop- ali Cop-, pozneje pa še Kopa-, Copa-.

Obrnjene verzije utegnejo biti posledica prvotne obrnjene pisave (od desne proti levi). Tako se je srednjeveški Kupljenik najbolj verjetno imenoval ali Kopau(v)ne(i)k, (po naselju na kopastem hribu, ki se danes imenuje Gradišče skupaj s spodaj v svetem logu postavljenim svetiščem in pripadajočim svečenikom s svojo njivico na Kopanu).

- Halštatu sledi obdobje povezano s keltskimi vplivi;
- nato obdobje povezano z rimsko zasedbo;
- nato obdobje preseljevanja narodov;
- nato obdobje, ko se pokrajina pokristjani;
- nato fevdalizacija in ponovno pokristjanjenje ter uveljavljanje fevdalnih gospostev;

Kako bi lahko uvrstili v zgornjo časovno lestvico naslednja vprašanja?

Kdaj od mre nasele na Gradišču?

Kdaj se naselijo 3 kmetje?

Očitno je, da bomo morali iskati odgovor tudi drugod, in ne samo v imenih.

Naseljevanje v tem obdobju (13., 14. stol., ko se te kmetije prvič pojavijo v dokumentih) ne izvaja Blejsko briksensko gospostvo, temveč se odvija predvsem v predelih, ki so pod Ortenburžani. Tod se razvija tudi železarstvo. Edina predela, kjer se železarstvo ne omenja, sta bohinjske Ravne in Kupljenik, kjer pa se povsod omenja »Radovljiška planina«. Torej naj bi tej naselitvi pripomogli Ortenburžani.

Druga značilnost, ki podpira to tezo pa je plačevanje desetine Lipniškemu gradu. Desetina je dajatev, ki se jo plačuje svojemu gospodu, ki pa je dolžan poskrbeti tudi za dušne potrebe (pokristjanjenje). To pomeni, da so že v samem začetku spadali pod neko (najbližjo?) oglejsko cerkev. Ta pa je bila v 13. stol. na Rodinah ali pa v Mošnjah (prafari), tedaj obe dve pod vplivom Ortenburžanov.

Še bolj izstopajoče pa so njihove druge značilnosti (konji, orožje, routi), ki so primerljive s koseškimi in ne tlačanskimi značilnostmi.

Tedanje železarstvo je povezano z vetrno talilno pečjo, ki sta jo upravljala dva človeka, oz. ustrezno železarno, ki je imela v eni luknji (železarni) več takih peči, [A100,sl.12]. En človek je moral biti skozi prisoten in uravnava veter, izvesti redukcijo (do 1100 °C), ko pa se začne taljenje (do 1200 °C) pa poganjati meh (ova). Tedaj začne v peči nastajati volk – zmes tekoče žlindre in železa ter oglja in pepela, ki se je komaj začela taliti. Peč se je enkrat napolnilo in izvedlo celotno taljenje. Ni se zalagalo, zato oseba pri ješi ni bila potrebna, saj so bile peči nizke. Temu primerna pa je bila tudi velikost in masa volka. Peč se je nato čez noč ohladilo, zjutraj pa s posebnimi kleščami skozi ješo potegnili ven volka, peč obnovilo ter nato celoten postopek začelo ponavljati.

O takem delovanju na Kopanu ni nikakršnih sledov, zato lahko tudi trdimo, da tod niso talili železa in da so morali tod opravljati neko drugo dejavnost.

Na Kopanu so samo sledovi oglja, kurjenja ognjev, majhnih s kopanjem obdelanih površin, a tudi dveh oranij njiv.

Pripomniti pa je tudi potrebno, da je celotna ledina na dokaj senčni strani, saj pozimi ni tod sonca več kot 3 mesece. Ostale ledine Njivice (Kopane) so vse na sončnih legah, kar je bil očitno v času nastanka teh naselitev pomemben argument. Zato lahko sklepamo, da je (kupljenski) Kopavnek nastal pozneje, ko je Kupljenik že naseljen ali pa ob sami naselitvi.

Druga značilnost srednjeveškega železarjenja je bila navezanost na stare poganske razmere, ko je bilo »kuhanje železa« še povezano s staro vero, ki je omogočala prenos potrebnih znanj, kar krščanstvo ni vsebovalo. Topljenje železa je bilo včasih sveto opravilo, ki ga je opravljal ustrezen svečenik, področje, kjer se je to dogajalo pa »sveto«.

Po pokristjanju preide stari svečenik (po 6. stol. in usteznih navodilih papeža Gregorja Velikega) v mežnarja, prejšnja sveta zemlja pa postane cerkveno zemljišče, v manjšem delu pa mežnarjevo zemljišče (velikost 1/3 kmetije).

Na Kupljeniku se opravlja ta proces vse do 14. stol. Tam se najprej delita svečeniška funkcija pri svetišču od funkcije svete osebe pri taljenju železa. Tako dobimo mežnarja (Mešišneka) in kmeta (Rožiča), prvega kot imetnika Skledarjevca, drugega kot imetnika Kovačevca. Prvi skrbi za svetišče > cerkev, drugi varuje to področje in skrbi za varnost svetišča. Prvi ostane majhen

kmet, drugi pa s pomočjo pridobitve dodatne polovice kmetije od Proštije na Otoku, polni kmet (in s tem enak ostalim trem kmetom na Kupljeniku v 14. stol.)

Ostali trije kmetje na Kupljeniku pa imajo status svobodnih kmetov železarjev, »cesarskih otrok«, ki so direktno podložni cesarju oz. njegovemu namestniku v deželi (mejni grofiji). Podložni so v sodnih in vojaških zadevah, a tudi v verskih.

Zemljišča, ki jih zasedajo, pripadajo ali cerkvi (sv. Štefan) ali deželnim oblastem (Radovljica Ortenburžani) versko pa so podložni patriarhata v Čedadu in najprej prafari v Rodinah (mogoče tudi Mošnjam), nato pa blejski cerkvi sv. Martina.

Kar cesarske darovnice niso vsebovale in kar takrat ni bilo cesarjevo, a je tedaj že obstajalo, torej ni bilo predmet teh darovnic. Tako nam desetine od teh kmetov, ki so jih odrajovali lipniškemu gradu, govore o nekdanji cerkveni navezanosti na Rodine ali Mošnje.

O kakem dodatnem krčenju zemljišč v 14. stol. nimamo nikakršnih dokumentov, lahko si pa predstavljamo, da brez tega nebi mogli prebroditi velikih težav, ki so v tem stoletju nastopale (od padavin, suš, kobilic uničene letine, potres in kuga, znižanje temperature, ...). Obdelovalna zemlja, ki je pripadala »Radovljici«, je morala do

tedaj že biti izkrčena, zelo verjetno tudi tista, ki je pripadala cerkvi sv. Štefana (in njegovemu urbarju), ni pa bilo tedaj še rovtov (zelo verjetno so pa tedaj že bili lazi).

Tako so »radovljiška planina« tako kupljenske kot tudi bohinjke »Ravne«, na obojih potekajo poti, na obojih »svetišča«, povsod spremljanje potnikov.

1.

Mešiše > Meschische

www.langwhich.com/lexikon/.../meschier - Posnetek - Prevedi to stran

Sie sprachen ursprünglich *Meschisch*, einen südlichen Dialekt des Georgischen und waren **orthodoxe Christen**. Im 9. Jh. n. Chr. bildete Mes'cheti einen Teil der ...

Ein Volksstamm der Georgier aus dem Kleinen Kaukasus, vor allem in der südgeorgischen Provinz Mes'cheti, deren Eigenbezeichnung „Mes'chi“ und die türkische Bezeichnung „Meski“ ist. **Sie sprachen ursprünglich Meschisch, einen südlichen Dialekt des Georgischen und waren orthodoxe Christen. Im 9. Jh. n. Chr. bildete Mes'cheti einen Teil der georgischen Herrschaft von Tao-Klardscheti und im 12. und 13. Jh. erreichte es dann seinen kulturellen und wirtschaftlichen Höhepunkt** Der größte Teil der Mes'chier hat nach der osmanischen Eroberung des Fürstentums Samzche im 16. Jh. und dem danach beginnenden intensiven Prozess der Türkisierung den sunnitischen Islam und die [türkische Sprache](#) angenommen.

books.google.si/books?isbn=3447057785... [Heinrich Rohrbacher](#) - 2008 - Foreign Language Study - 562 strani

2.- In: BASTP.PM (Ser. 2) 9 (1851) Sp. 1-48. - Angekündigte Kt. fehlt. Nachträge: 1. Das *Meschische* oder Karthli-Imeretin. Gränzgebirge in geolog. u. climatolog.

books.google.si/books?id=Xv642SwpFNkC... [Chriftoph Gottlieb von Murr](#) - 1781

Hierauf Vernich ich *Kleine Ueberr*>su, q dieser neuern Kisischen, oder sogenannte» KarMäti«schen Schrift, in die **Meschische** ruft der Schulischen, und da ...

V času križarskih vojn je bil možen prenos besede in njenega pomena. Zadnji pa je bil seveda popačen. Na takratnem odmaknjenem Kupljeniku so imeli staro vero pomešano z novejšo katoliško, ki se še ni ločila od ortodoksne, a tudi ostanke krščanske vere iz 4. stol.

2.

<http://www.szene1.at/group/meschisch>:

i kaf olle lineale da wöd und don moch i in längsten strich(meschisch)

Beschreibung:

i kaf olle lineale da wöd und don moch i in längsten strich(meschisch) hat hier noch keine Beschreibung eingegeben!

Meschisch = Strich = Strich1 (-/e/s, -e) črta, klein: črtica; (Streifen) proga; (Zone) pas, predel;

Strich = Ris (**Ricman = Mešišnek**) izvorni pomen, torej sinonima Mešiše je področje pod s travo poraslim risom, rižo, (konkretno: področje pod zajedo med Gradiščem in pobočjem pod Babo, ki se spušča navzdol, torej vse področje od cerkve do Zakraja, temu bi rekli lahko tudi „Podgradiše“

Tako imeni Ricman, kot tudi Mešiše sta ostanka nekdanjih poimenovanj, **ki so jih zelo verjetno zanesli tujci deloma še pred zasedbo naših krajev v 8. stol., predvsem pa veliki fevdalci (Briksenski škofje, Ortenburžani). Ti so tudi čuvali poti in imeli za to posebne ljudi.**

Meschisch – Priest – duhovnik (to je drug pomen iste besede)

Ravne - Bohinj

1118 In tle je šla mimo tovorna pot, tista stara pot, kjer so nosili čez Bačo. Tle je bila zarisana pot naprej gor. Tle je bilo ta staro znamenje. Za ta staro znamenje se gre. Ko sem hodil v osnovno šolo v 2. razred **[1932, opomba TJ]**, so nas vlekli tle gor in takrat je to znamenje še bilo. In sta učiteljici Majcenova in Levčeva imeli neke papirje, ki sta jih dobili v Zoisovem gradu. Tam je bilo tudi vse popisano. Rekli sta, da je to znamenje najstarejša reč v Bohinju, da je starejše kot pa freske sv. Janeza. In je bilo namalano po starem z vse sorte farbami, bila je smrt s koso, pa bila je ena roka, ki naj bi tam dala mošnjo cekinov. To se jaz še spomnim, ko smo bili še otroci, nas je bilo še strah, ko je ta smrt tako s koso bila. Tam so morali položiti dar, da so šli varno čez. Če ni dal gor na ta oltar, so ga lahko uraubal. (Joža Čop, Brod, Bohinj).

Tamkajšnji Mešišnek ostane imetnik Skledarjevca (prejšnje svete točke signalizacije) in polovice (tretjine?) kmetije, kakor pa kaže analiza ledinskih imen pa še veliko več. Potrebna je bila najprej ločitev Mešišnekovega premoženja od premoženja svetišča, ki preide potem v cerkveno (ali pa je mešišnekovo premoženje najprej srenjsko se pa ne ve).

Ko postavijo cerkev, zahteva ta svojega mežnarja, ki pa je tedaj še Mešišnek, ravno tako pa se mora ločiti funkcija železarjenja in varovanja. To pa podeduje Rožič in postane vidmer.

Rožič dobi cerkveno zemljišče Kovačevce, to pa kaže na podedovanje funkcije kovača (ogenj), ki se tedaj loči od cerkvene funkcije.

Od Mešišneka se nato loči mežnar, Mešišneku pa ostane kmetija in vsa rokodelska dela (dela s kamnom, lesom). Ta se nato razvijajo naprej pod vplivom okolja.

Ledina Mešiše ima vse attribute potrebne za lokacijo svetišča ali kakega manjšega svetega objekta. Vidi se na Stol (Belščico – sedež boga Belina?) kot na dlani in tudi velik del doline ter Selo in Njivice nad Begunjami (torej na Kopavnik).

Ta ledina se v franciscejskem katastru iz l. 1826 prikazuje še kot nedeljena, dočim pa je v l. 1868 že razdeljena med posamezne poznejše imetnike.

Po drugi strani pa bi se morala taka ledina imenovati Gorička, če bi bila to sveto mesto neke vasi, zato sklepamo, da tod ob nastanku svetega mesta ni bilo vasi, temveč samo oseba, ki je skrbela za ta sveti objekt (podobno, kot še danes mežnar na Sv. Petru).

Očitno je samo kombinacija posvetne gospodarske in verske dejavnosti skupaj z njej vzporedno zaščitno in oskrbovalno dejavnostjo nudila primerne pogoje za preživetje. Očitno pa je tudi, da se tod ni izvajala železarska dejavnost, ki se je morala torej izvajati nekje v bližini.

Očitno je tudi, da se tod ni mogla izvajati višja verska dejavnost z vsemi njenimi spremljajočimi dejavnostmi (opazovanje, napovedovanje bodočnosti, čaščenje bogov, žrtvovanje, raziskovanje narave, signalizacija, ...) saj se ne vidi na glavne attribute (Triglav, Blejski Otok, ...). V bližini te lokacije se nahajta dve lokaciji, s katerima je utegnila biti povezana, Gradišče in Kovačevce, mimo obeh sta od tod voditi poti na Jelovico.

Ta lokacija očitno ni bila samostojna, morala je biti povezana z neko drugo versko strukturo, ki je morala biti tej nadrejena. To utegnemo najti na

Bližnji Dobri gori (Špiku) ali Straži (Gradiški), ki sta s Kopana in od cerkve sv. Štefana dobro vidni, ali pa na Blejskem otoku in Skledarjevcu (Ricmanu), ki pa nista vidna.

Prvotno ime Kupljenika bi torej utegnilo biti

Puklenik

To bi utegnilo biti hišno ime človeka, ki ima svojo hišo na puklu.

Poclenich 1330, urb.

To bi utegnilo biti v času, ko je tod stal prvi objekt ob njem pa človek, ki ga je varoval in pozneje, ko je nastal tod krščanski objekt postal mežnar. To je bilo še predež je tod nastala obdelana zemlja, vezana na kopanje. Hrib bi torej utegnil biti tisti pukel, na katerem bi se nahajala ta hiša, celotnemu kraju s puklom in logom, v katerem je stal sveti objekt pa bi se reklo Pukelnik (Poclenich). Ta ni bil kupljen, temveč nanj je bila vezana posest daleč okoli, ne samo v bližini tega pukla.

Tako sliko nam prikazuje tudi urbar cerkve sv. Štefana na Kupljeniku. S tem tedaj še nima nobene zveze drugi del naselja, vezan na gospodarske dejavnosti (poljedelstvo, živinoreja, lov, ...), ker ga tedaj še ni.

Kdaj pa se pojavi v naših krajih pojem in poimenovanje **pukel, puk'l**. Podoben oz. enak mu je Hom, ki je dokaj pogosten, dočim pukla razen v govoru ni najti kot krajevno ime.

To ime je dokaj pogosto na Bavarskem in bi ga lahko eventuelno zanesli tuji fevdalci v začetku 2. tisočletja. Utegne biti povezan z začetkom cerkve sv. Štefana in s tem povezanim mežnarjem, torej (cerkev \cap mežnar \cap pukel) = objekt \cap oseba \cap kraj), katerih struktura se pogosto omenja v listinah.

»...je do sedaj verjetno najstarejša omemba Kuplenika 13.junij 1380, ko je grof Friderik Ortenburški Waldenberškemu (Lipniški grad) gradiščanu Wilhelmbu Lambergerju dal v fevd desetine "am Kaplenig".« Te desetine se znajdejo pozneje v rokah Grimšičarjev in jih od njih odkupi otoška proštija (1592). To so desetine od treh kmetij in mežnarije.

Tedaj se torej kraj imenuje Kaplenig (torej lahko Koplenik ali Kuplenik) in ne Poklenik (in Rožiča tedaj še ni?).

Torej utegnejo različni ljudje naselje različno imenovati. Ljudje povezani z Briksnom (Poklenik) in ljudje, povezani z domačimi fevdalci (Lambergi) Kaplenig, Kuplenik, Koplenik. Zelo verjetno pa že tedaj nastopa izgovorjava K'plenk, tako kot to ime še danes izgovarjajo domačini. Tujci (pisarji) pa za glas »k« niso imeli ustrezne črke, so pa uporabljali vse mogoče črke.

Poklonek (Poclonec > Poclenc) (majhen dar) okoli 1320, Poclenuch 1330, urb. ko Ortenburžani omogočijo naselitev na Kupleniku in pozneje (1422) »poklonijo« desno stran Save Proštiji na Otoku.

Ta drugi »poklon« se odvija v letu, ko Ortenburžani že izumrjejo in njih posest prevzamejo Celjski. Kmetije in mežnarija, ki so tedaj že eno stoletje v posesti otoške proštije, so tedaj samo še z desetino vezane na Ortenburžane oz. Lamberge (Ali že Grimšice? Ti pa tedaj tega ne poklonijo Proštiji, saj jih ta odkupi šele stoletje in pol pozneje).

To ime je torej vezano na tri kmetije na »Radovljiški planini«.

Ali so tedaj ti kmetije že naseljeni, ali stoji zahodno od tod samo cerkveni objekt z varnostnikom – mežnarjem?

Vsekakor so tri kmetije svoje naselje posvetnega namena, ločene od cerkvenega dela – okoli 1km

VIR O DAROVANJU – POKLONU?

Po drugi strani pa tedaj še samostojno svetišče s celotnim ozemljem (poznejši urbar cerkve sv. Štefana), pod katerega pa ne spada tudi tisto, ki ga zavzema »Radovljiška planina« na katerega se naselijo omenjeni trije kmetije in postavijo kmetije).

To zemljišče predstavlja mežnar – Mešišnek, od katerega se tedaj ravno odcepi Rožič. Ta se odloči po zgledu prejšnjih treh kmetov, da se poda v varstvo Otoške prošnje in postane njen podložnik s posebnimi ugodnostmi – vidmar – Hube mit Consens, kar se dogodi v naslednjih 10 letih.

Tako pogrešamo tlako, ki bi jo morali biti dolžni Lipniškemu gradu. Ta se v srednjem veku nikjer ne omenja. Zato lahko sklepamo, da so bili ti kmetje tedaj svobodni, kar podpira tudi posest konj in orožja. Ti kmetje so uporabljali konje namesto volov vse do polpreteklih časov.

Vse okoliščine kažejo, da so morali biti ti kmetje neke posebne vrste, zelo podobni kosezom. (imeli so konje, orožje), Zakaj pa se potem ne uvrščajo v to kategorijo? Povezani pa so s tovorjenjem, tako kot mnogo drugih kmetov. To pa pomeni, da so potovali in videli zunanji svet in se lahko marsikaj naučili in prinesli domov poleg kakih posebnih predmetov tudi določena znanja in vedenja.

Zgleda, da so ti kmetje imeli nek poseben status, svojo združbo, ki se je kot celota med seboj podpirala in nastopala skupaj kot celota, ko so hoteli kaj doseči.

Cerkev sv. Štefana in njen mežnar tedaj nista ortenburška podložnika, ostane nam samo še patriarh. Ta pa očitno mežnarja ni mogel ščititi, zato se poda pod otoško prošnjo, cerkev pa ostane še naprej patriarška???????

Zakaj ga ni mogel ščititi, ali je zato daroval to področje cerkvi na Otoku??

Ali so se kmetje naselili, ker je bilo ozemlje nezaščiteno. Če je bilo ortenburško, bi moralo biti zaščiteno, če je bilo pa briksensko pa tedaj res ni utegnulo biti zaščiteno (spori med ministeriali, Goriškimi, Briksenčaniizguba gradu na Bledu??????).

Ob tem dogodku ima mežnar samo tretjinsko kmetijo, drugo tretjino (in mogoče tudi tretjo) pa ima v najem od cerkve sv. Štefana.

Tako je Kopane tedaj en del mežnarjeve posesti (1/3 kmetije) in skupaj z okolico imenovano Mešiše (= mežnarija). Tedaj je to obdelana zemlja z eno hišo + cerkvijo, čez katero vodi pot, je torej Laz. Mežnarija in cerkev (tedaj mogoče še kapela podobna na bohinjskih Ravnah, omenjene že preje) pa nastane še pred l. 1315, ko se začnejo velike klimatske spremembe.

Ortenburžani so zaščitniki patriarha in njegovi vojskovodje, za to funkcijo pa si verjetno pridobijo tudi zaščito nad kupljensko cerkvijo, zakaj po-

tem mežnar k otoški proštiji? Ali je to v zvezi z darovanjem zemlje na desni strani Save?

Ta mežnarijski del je povezan z obdelavo zemlje s kopanjem in bi utegnil imeti ime **Kopavnek**. Tedaj tod še ni njiv, obdelovanih z oranjem. Mora pa tedaj že obstajati cerkev in to na mestu, kjer stoji danes. Ta pa stoji v Logu, tam, kjer je tudi sveta voda in na mestu, ker je bil lep razgled. (slike: fotografija pogleda od cerkve?? Danes ve zarapčeno in zazidano?)

Primerjava podobnih lokacij je pokazala povezave med priimki in ledinami:

Na Lazu na Slamnikih je Laznik (Waz'nk, Waznek, ..), Na Lazu nad Gorjami je vas Laze (Waze).

V Bohinju je na najvišji legi na Ravnah kmetija Ravnik (Ravnig, Rav'nk, Raunek, ..)

Tako se je dogodilo nekaj značilnega na bohinjskih Ravnah:

L. 1811 se je tja naselil napoleonov vojak. (Po drugem izročilu pa naj bi bil to nek Furlan)

L. 1820 pa poroča Illirisches Blatt (15):

Alte Stiftungen: die Sup (Iupanie) zu Hardt (od Dobrava), Kärnerisch Vellach, das Gereut oberhalb demselben, zu Pach (na podoshez, Wodasitz), Seraunitz, Hofdorf (Devorska vas, Dorfska) Neudorf (Nova vas), V e l l s oder Veldes, Rad-schütz Rodeshiza Reyffen Ribeniz, Koreuten (Khoriten) Nieder-Wodoschitz, Zellach (na sellah) Zellach Gereut Schallchendorf (saletshah, adsolesa) Aurytz Sagoriza, am Mülpach, bey dem See Poglaschitz, Rodtwein, Niedergoryach, Puechhaim, Asp/Wocheiner Vellach, Unter Wocheiner Vellach, zu Asa-ro (vielleicht Jezero) und Seepach Khüpleinigkh ¹³

Hinzugekauft wurden im Verlaufe der Zeit: Holden zu Forst oberhalb Krainburg, zu St. Jobst (Jadocus), Möschnach, Seepach, Zellach, im Duell zu Radmansdorf, Noschnach, Saputschach, Widoschlawitz zu Khaur. Wischelniz, Puechhaimb, Oberlas Niederlas.

Alte Stiftungen in der Wochein zu Feistritz: Piconn Deutschgereuth, Sabutz (Saviz) am Feld, Fürttten (na berdo, na brodo) Sup Mitterdorf Kherschdorf, Sup Noinung (Noiming) zu Vittiniach.

Hinzugekauft,: Vogtey unser lieben Frauen Leut in Werdt. St. Johannes, Witnach = (Bitna) Vogtey, Naiming, in den Auen zwischen Tolmein und Wochein.

Tako imenujejo naselje Ravne nad Bohinjsko Bistrico tedaj (l.1821) Piconn. Skoraj istočasno (l.1826, čas Ilirske province) pa imenuje to naselje Franciscejski kataster pravilno Ravne. Tedaj Pikonova hiša (Dolinar) na Ravnah še ni vnese-na v kataster, pač pa pozneje l. 1868 (čas Krovine Kranjske).

¹³ *Po tem viru naj bi bil torej Kuplenik že prvotno Briksenski in ne dokupljen!*

Dnevnik raziskovanj: 2009-10-14

Bil sem v Bohinju. Slap nad Logom prazen.

Nato na pokopališče v Bitnjah. Iskal sem grob Sušnikovih, ki je bil nekoč na severni strani cerkve. Danes vse novo. Nikakršnih hišnih cahnov, nikakšnih drugih cahnov. Nato je prišla Loncnarjeva Majda, pa sva malo počvekala. Povedala mi je, da so imeli (**Loncnarjevi, Piškovi**) znak za rojstvo in znak za smrt prej tako Loncnarjevi, kot tudi Sušenčovi, oboji iz Nomna. **To naj bi bila „železarska znamenja“, vendar to ne more držati. To je nekdanja pisava, kakšnega izvora????**. Kje se pojavljajo še taka znamenja (saške rune, venetska pisava, katere pisave vsebujejo te znake in kaj vse pomenijo. Še prej je bil pa še eden iz Nomna.

V Mošenacu naj bi bili vsi sodeležniki, zato bi morali biti tod še sedaj vsi lastniki Mošenaca nekdanji železarji.

.....

Loncnarjeva Majda mi je nato telefonirala in povedala, da so bile nekoč 4 kmetije, ki so imele v Mošenacu rovtu, **Dobravc, Pišek, Šušenč, in Miševč**. Vse so bile nekaj generacij nazaj rodovno vezane na Sušenčove. To so bili nekdanji železarji, 4 železarske kmetije.

Peta kmetija (prsti ene roke, palec na drugi strani – proštijski boltar. Upravitelj bohinjske posesti. Grajski so jo imeli pa v Bitnjah. **Kaj pa ime Boltar?**

Tista uprava je morala prej biti samostojna kmetija, nadrejena ali kako drugače vezana.

-
1. Radovljiški urbar 1498 Neuming 2 kmetiji (Jury Dobrauz in Lamprecht Starger)
 2. Sellach 8 Huebn: Martin Suppann, Paull, Benedikt, Jury Panngraz, Lamprecht, Jury Miklaw (2 hube), Matheus xxxx Pundt???
-

Kakšna je prava struktura Nomenja koncem 15. stol. torej ni znano. Ne ve se kdaj se Dobrave pojavijo tako kot blejski kot tudi Radovljiški podložnik, ne ve se kdaj nastopi Strgar,

Zgornja struktura pa je identična strukturi Zago-ric ob njih nastanku. Te nastanejo v drugi polovici 11. stol. na principu božje roke petih prstov. (Štiri prsti na eni strani življenske črte ter palec na nasprotni strani, v mirnih časih odprte dlani, v hudih časih stisnjenih v pest). Ali je torej Nomenj nastal v tem času?

Dobravc, Pišek, Šušensč, in Miševč.

Naselili naj bi jih Briksenčani, verjetno takrat, ko so kupili Log (Hrusci-lach) in ustanovili samostan ter prinesli s seboj tehnologijo sv. Heme, vodni pogon, ter si l. 1189 pridobili regalije.

Samo ime Nomen naj bi izhajalo iz izraza Neuming (t.j. Novi rudnik) kar spet kaže na novoustanovljeno rudarsko naselbino. Po drugi strani pa imena v okolju (Kovačevec, Goričca) in arheološki ostanki (naselbina na Goričci) ter še druge kmetije, govore o starejši naselitvi.

Očitno je nekaj: da so poznali pisavo, ali pa je bila to enaka pisava kot v Bukovju (Savica, Kamnje) pa ne vemo. Ali je znak za rojstvo

[....1. skrbi za vse, je »lastnik« zemljišča, se obrača k bogu je sveti človek – kovač, zažge peč in jo ugasne – skrbi za ogenj, veter, žlindro, volka – je torej mož ognja, njegov hišni znak je

istočasno tudi znak za cimpermana *, ki naredi (rodi) hišo (Štang'l).*

Znaka sta si sicer podobna, vendar ne enaka!

Ali ima to kakšno zvezo z lastnino, ali naj bi se razlikovala povsod, zato, da bi bilo mogoče razlikovati, torej naj bi imeli poznejši rodovi, ki izha-

*jajo iz prvotnega, podobna, a ne enaka zname-
nja, sploh pa so že po nekaj generacijah po na-
selitvi med seboj rodovno pomešani.*

*Če so Nomenca naselili Briksenčani, so jih pre-
selili od nekod, kjer so imeli sami posesti (to pa
so v 12. stol. imeli na Koroškem, na Tirolskem
(Pustertal, dolina Adiče, ...). Tedaj so bili to lah-
ko Windi ali Bavarci, manj verjetno Ladini.*

*Vendar, kako so Briksenčani prišli do tega pre-
dela Bohinja? In kaj je tedaj že bilo tod?*

Beiträge zur Geschichte Krain's.

I. Das Wocheiner Kloster.

(Schluß.)

Morlots Beweis für die Wichtigkeit der Sage, daß in der Wochein einst ein Kloster bestand, ist richtig, weil eben, wenn auch nicht mehr als eine urkundliche Angabe, und zwar die Gründung des Klosters selbst betreffend, vorhanden ist: darum ist auch sein übriger Erklärungsversuch über die Steine ein unnöthiger. Die Gründungsurkunde möge auch hier ihrem vollen Inhalte, aber in deutscher Sprache folgen, weil sie die älteste Urkunde ist, laut welcher ein Kloster in Krain gestiftet wurde. Sie lautet: ')

„ Im Namen der heiligen und ungetheilten Dreieinigkeit, Hugo aus göttlicher Güte Bischof zu Brixen. Belehrt durch die Beispiele der heiligen Väter, hoffen wir uns die Belohnung des ewigen Lebens zu erwerben, wenn wir das Vermögen und Ansehen unserer Kirche vermehren. Diesen Wunsch haben wir unter Gottes Beistand ins Werk zu setzen getrachtet, da ein gewisser Edelmann, mit Namen Dietmar, von Liebe Gottes durchdrungen, ein Landgut, daß er zu **Cruskilach** besaß, mit allem Zugehör — Gott, seinen Heiligen Cassianus und In —

*)Nach der Uebersetzung von Sinnacher III, Band, pag. 31. Die lateinische Urkunde ist bei Sinnacher II. Band, pag. 195. genuinus bei ihren Reliquien für sein und seiner Eltern Seelenheil und zur Genugthuung, wenn er sich wider unsere Kirche verfehlt haben sollte, zum Eigenthum übergeben und verschafft hat. Da wir diesen seinen guten Willen mit Tank annehmen, übergeben wir ihm zugleich, nach seinem Wunsch und Verlangen mit Rath unserer Getreuen ein **Landgut im Patriarchatsprengel von Aquileja, mit Namen Wochina**, das wir von dem Edelmann Chuonrath, seiner Ehegемalin und ihren Kindern um hundert und zwanzig Pfund erkaufte haben, unter der Bedingung, daß; er hier, da er doch den Ort zum Klosterleben tauglich findet, Mönche einsetze, die nach der Ordensregel leben, Gott wahrhaft dienen und um Verzeihung seiner, seiner Eltern, unserer und unserer Vorfahren und Nachkommen Sünden bitten sollten. Zum Nutzer dieser Brüder soll besagtes Landgut für

die Zukunft dienen. Hiezu fügen und setzen wir fest, daß dieselben Brüder nun und alle Zeit freie Gewalt haben sollen, in ihrem Kloster einen Abt zu erwählen, der nach seiner Erwählung, von ihnen begleitet, zu unserm und unserer Nachfolger bischöflichen Sitze zu kommen, die **investitus** seiner Abatie von uns zu empfangen, das Versprechen der Treue. des schuldigen Gehorsams und der Ehrerbietigkeit uns zu leisten hat; weil wir nun wünschen, daß diese unsere Uebergabe mit allem, was diesen Brüdern von nun an mit Recht mitgetheilt und geschenkt wird, unverbrüchlich bleibe; so sprechen wir uns selbst und unsern Nachfolgern den Fluch, wenn wir die Stiftung dieses Klosters wieder vernichten würden. Wenn aber ein Herzog, Markgraf, Graf oder eine andere mächtige Person diesen Ort freventlich überfällt, beraubt, zerstört, so binden wir ihn mit des Anathems unaufhörlichem Bande und übergeben ihn zur ewigen Strafe in dem Höllenfeuer dem Teufel und seinen Engeln. Und damit dies unsere Uebergabe fest und unerschütterlich bleibe, haben wir sie durch unsere Siegel befestigen lassen. Zur Zeit Oudalrichs des Patriarchen zu Aquileja. Gegeben am **31. October im Jahre nach des Herrn Menschwerdung 1120**; im 11. Jahre der Regierung des Königs Heinrich IV., der Hugo alsda Bischof vorstand, im dritten Jahre nach seiner Weihe."

.....Und Resch sagt: ") Hugo habe sich nach der Ablegung der Bischofswürde in das von ihm errichtete Kloster Cruskilach begeben, und habe dort sein Leben in stiller Ruhe beschlossen. Er starb versöhnt mit der Kirche. Weil das Kloster Cruskilach nur in einer einzigen Urkunde vorkommt, und dann, so viel bis jetzt bekannt ist, gänzlich ! aus der Geschichte schwindet, so macht Sinnachr noch folgende Hypothese ⁴⁾, die große Wahrscheinlichkeit für sich hat: Hatte vielleicht dieses Kloster eine nähere Verbindung mit der Brixischen Probstei auf der Insel Werth in der Herrschaft Veldes?

Za današnje naselje Log obstaja še danes domače ime Rušni Log (Cruskilach pomeni torej Kruski Log, a tudi ime Krasni Log) in Loze¹⁴.

Ta predel torej dobi briksenska proštija, samostan verjetno ni bil nikoli ustanovljen, postavljen naj bi bil samo nek cerkveni objekt na Logu, ki

¹⁴ *Predel izza Bitenj se še danes imenuje Kras, predel pod njim pa "Pod Krasmi«. Ta naj bi nekoč segal vse do slapa Perašca. Tako utegne biti tudi Log pod tem slapom Kraški Log, Krasni Log. Od nekdanjega imenovanja je ostalo tudi še ime Krašce, hriba pri železniškem mostu zahodno od slapa Perašce.*

je počasi propadel, samostan pa verjetno zamenjan s proštijo na otoku. Proštija na Otoku utegne torej biti dejansko tisto bivališče, kjer je škof Hugo prebil zadnje dneve svojega življenja.

Nomenj pa ima od tod svojo pripadnost pod proštijo in ne pod graščino. Svoje mrtve pokopava pri Bitenjski cerkvi (patriarški, pozneje cerkvi grofov Locatellijev). V Bitnjah (na prejšnji patriarški ledini Santrom) ima graščina svojo upravno pristavo (vendar šele po propadu patriarhata, kje pa do tedaj?).

Dejansko počisti Santrom velika povodenj L..... preden so cerkev prevzeli grofje Locatelliji, potem pa ni več obnovljen.

Če nastanejo Zagorice iz prebivalcev iz sosednjih vasi + ministerial od drugod, potem je kakega pol stoletja pozneje lahko tudi v Nomnju tako.

Ministerial je tisti, ki pripelje novo tehnologijo, (vodni pogon, nekoliko večjo in posodobljeno peč), skrbi za povezavo z gospodom (tako posvetnim kot tudi duhovnim), poskrbi, da se uveljavijo gospodovi interesi in nove naprave, celotno fizično delo pa izvajajo domači kmetje, tako kot to znajo in vedo, tako kot je pri njih v navadi.

Vendar je veliko bolj verjetna varianta, da so kže obstoječi majhni naselbini doselili novi železarji, ki so bili že od rimskih časov naprej privi-

legiran stan in dokaj svobodni „cesarski otroci“ (podložni direktno cesarju). Selili so se za novomi možnostmi (ruda, oglje, voda, ...) in nosili s seboj novo tehnologijo (sv. Hema).

Tako lahko spoznamo iz ljudskega izročila tiste 4 kmete, ki so tedaj tod delovali, kuhali železo v Mošenacu, nabirali rudo zgoraj v Mesnoucu med Blatnim grabnom in Grmečico pa vse tja do Rovtarice, imeli spodaj ob Savi pred Klukovcem sadni vrt (Pungrat), iz imena Boltarji pa tistega ministeriala, ki je s tem upravljal, ki ga pa med hišami v Nomenju ni več mogoče identificirati.

Ves ta svet so imeli prej Selski kmetje s svojo srenjo na 4 vasi (Selo, Zazer, Želeče, Zagorice), ki so imeli svojo planino na Ratitovcu.

Hrib nad sedanjim Čučkovim mlinom na Bitnjah se imenuje „Mašnek“, nad njim je ozek prehod „Skozi Luknjo“ [Joža Čop].

„Krašca“ kamniti hrib v bližini železniškega mostu pri Ajdovskem gradcu, na hribu je železniška čuvajnica.

„Na Kremu“ je bila nekoč kapelica, opisana v Mencingerjevi povesti „Izgubljeni in zopet najdeni sin“.

„Na mizicah“ kraju, kjer je danes bitenjski vodovodni rezervoar, je bilo naselje, drugo naselje

„Na mizicah“ je bilo pa pod Pejcami nad Bitenjskim poljem.

Kako pa naj bi nastal Log? Nastal naj bi kot Brlica, t.j. v strugo zabiti koli prepleteni z vejevjem, za katerim se potem nabira pesek in tvori otok. Ob pregledu zgodovinskih zemljevidov je bilo v jožefinskem katastru najdeno tipično mesto, kako so nastajale brlice. Pod Ribnom so na Savi še ostanki ograjenega prostora, kjer danes ni več otoka, ampak je kompletan tok Save v eni sami strugi. Prej pa je bilo od pritoka Jezernice pod Mlinom pa do bodeškega mostu eno samo poplavno polje.

Tehnologija pridobivanja železa

ima svoj kontinuirni razvoj. Z njo so povezani ljudje, ki to opravljajo, ki so specializirani za posamezne specifične dejavnosti oz. dela.

Značilno za celotno kovinarstvo je, da je to skupinsko delo. Če se v kameni dobi lahko en človek ukvarja z izdelavo enega predmeta od začetka do konca, se v dobi kovinarstva rodi dokaj kompleksna delitev dela, ki se opravlja lahko tudi na zelo oddaljenih lokacijah, ki jih potem povezuje transport.

Če se opravlja topljenje do antike v majhnih pečeh, ki dovoljujejo izdelke (volkove) nekako do 5 kg, ima to za nadaljnje potrebe dve možnosti: ali imeti večje peči ali pa imeti več peči. Vse do vključno z antiko je veljala druga solucija, t.j. železarne z več pečmi. Pri tem pa tudi posamezne peči počasi rastejo.

Če nastopajo v bronasti dobi tržne količine (velikosti ingotov do okoli 30 kg), ne najdemo takih normiranih ingotov praktično nikoli več. Prodalo se je pač tisto, kar se je naredilo in kar je slučajno nastalo in to vse do dobe, ko se je za-

čelo volkove kovati in take izkovke (bikonične kladice) prodajati. Laten torej rodi spet nekaj, kar je mogoče uporabljati kot menjalno blago, ki mu je mogoče ugotoviti celo do neke mere kakovost. Te kladice so imele repe, na katerih je bilo mogoče potem preskušanje njih lastnosti (mehko-trdo železo, elastičnost, upogibanje, itd.)

Takih bikoničnih kladic pa pri nas niso proizvajali, pač pa na sosednji Koroški. Bile so tipičen produkt povezan z Kelti, ki so topljenje in kovanje železa že integrirali ob tipičnih pečeh. Pri nas se pojavi ta povezava šele s pečmi sv. Heme, pa še to ne takoj ob začetku, temveč šele v nadaljnjem razvoju postrojenja. Dokler so bile to gozdne peči na ročni ali nožni pogon še ni prišlo do integracije, šele pozneje, ko se preselijo k vodi in se uporablja vodne pogone.

Sušnik = Šušnik – mož ognja, ki šušlja in upravlja procese v peči.

Žlinder >> Žnidar = skrbi za odtakanje žlindre = Sušnik

Šmelcar = naslednik Sušnika

Plajer = pihač upravlja z mehovi

Ažman = mož ješe - zgornjega konca peči = naslednik Oblaka

XXX = ruda, oglje

YYY = vodne naprave (*v Bohinju je tukaj pogost cimperman Štangl*)

Pri tem najdemo Sušnike vedno ob vodi (Vošče, Nomenj), Žlindre pa tako v gozdu (Bodeški Taleži in Papež, na Rafojci v Bohinju (Na Žnidarjah) a v Planini pod Golico tudi ob vodi. Oblake pa najdemo na koncu vasi, tam kjer so kovači – Vidici, Konci, Kunci, Kunčiči,

Nekdanji svečenik je pozneje po specializaciji dela sprva opravljal vsa dela izven kmečkih dejavnosti, vse tisto, kar so pozneje opravljali rokodelci. Kamnar, lesar in kovinar so poznani že v Egiptu in Mezopotamiji pred -2. tisočletjem.

Posamezne ožje specializacije v lesarstvu (žagar, tesar, mizar) so znane že v rimskih časih. Jožef je bil cimerman (mož, ki naredi leseno hišo, cimer je tedaj enoprostorska lesena hiša). V Nemčiji se že v 12. stol. izloči mizar. Pri nas pa poteka očitno rokodelstvo tako, da se pojavlja najprej v trgih in mestih, kamor se priseljujejo tuji obrtniki predvsem iz nemško, a tudi italijansko govorečih dežel.

Pa ne da nebi imeli sami svojih lastnih ljudi, ki bi znali kaj narediti. Ne.

Ko se gradijo slovenski gradovi, cerkve, samostani, pridejo v naše kraje tudi tuji izučeni rokodelci. Podobno velja tudi za fužine. Prve fužine (vodno gnane peči sv. Heme) niso gradili domači kmetje, ki so do tedaj v kmečkih pečeh topili rudo, temveč je bila tehnologija prenesena od drugod. Naselili so se novi kmetje, ki so to tehnologijo obvladali že v domačih krajih.

Po letu 2000 je bilo v Nemčiji s pomočjo modeliranja procesov in poizkusi v realnih razmerah odkrito marsikaj, kar je ovrгло dosedanje predstave o tem, kaj se je dogajalo pri nizkotemperaturnem taljenju železovih rud.

Do antike upravljata peč 2 človeka (vetrne peči – žlinder (+Plajer), ažman (+transport))

Srednjeveške gozdne peči upravljajo 3 ljudje (žlinder, ažman, plajer)

Vodno gnane peči sv. Heme upravljajo 4 ljudje (peč na stalnem mestu, sušnik, ažman, plajar, vodar = udamouc, vodomec. Tej je pozneje dodano tudi kovanje volkov (tržno kovano železo), tedaj se postrojenju doda še kovača (Balos < Wallasch = fužinsko kladivo).

+ + + + + + + + + +

Svantevit >> Svatna + Vít (Vid)

Svetovid = Perun Perašca = Perunov rep (rep Perunovega belega konja).

Slatna = Swatna, tam tudi Perašca

V Podgori obstaja samo svet kraj, sveto mesto, kjer je živel samo svečenik (žrec) in varnostnik, drugih naseljencev ni, samo obiskovalci. Šele s prodorom krščanstva se začenja pojavljati dodatna naselitev, do tedaj so bili tod samo »templji« – sveta mesta (logi, goričke, ..)

Prvotno Belin – sveti, beli, potem Svetovit oz. Perun, potem sv. Jakob in Jodok = Jobst???

Povezave Belin - Svetovit – Perun – Jobst – Lucija.

Jobst (Jodok, Jošt) je zaščitnik romarjev in potujočih, zaščitnik pred kugo in slepoto, ravno tako kot Jakob starejši in nato sv. Lucija.

Kopun – skopljen petelin

Skopljenik (koplenk) = skopljenec (skopljen duhovnik stare vere? Preide pozneje v mežnarja.

Kopnek = hiša – mož (gradišče?), ki prebiva na kopastem hribu.

Köpenick < Copnic (Slawisch) mesto (slovansko gradišče na sotočju rek Spee in Dahme (Berlin) 10.-12. stol. Gradišče na kopastem otoku. Ime torej od kopastega hriba. Kopane torej ne od kopanja temveč od kopastega hriba. Naselbina tod že v bronasti dobi.

Kopajnik (kmetija nad Zagoričami – pod Kepo) – Koroška (Rož)

Kopank (kmetija nad Spod. Rutami – pod Kepo)
(Kepa = Čepa = Kopa) – Koroška (Rož)

Pokopavanje na Žalah v žarah zahodno od naselja preide v pokopavanje vzhodno od vasi, pozneje pa še v skeletne grobove, kjer so bila trupla obrnjena proti vzhodu (vzhajajočemu soncu). Nova pokopališča često nimajo več imena Žale.

www.staroverci.si/glavni/mit.html

.....da je Svantovit polabska inačica prvotnega praslovanskega gromovnika Peruna, če predpostavimo, da je ta tudi vrhovno božanstvo.

htonski par Belobog oziroma Sventovit /Černobog ustreza vzhodnoslovanskemu paru Perun/Veles.

krščanski Bog ali sv. Jurij namesto Peruna, krščanski Bog ali sv. Jurij namesto Peruna, po drugi pa hudič, zmaj, kača ali neko htonsko bitje namesto Velesa.

Isto velja za rekonstruiranega Beloboga - pri nas imenovanega tudi Belin (bela barva je v nasprotju s črno pozitivna nebesna karakteristika). Sam Belobog ni registriran v prvotnih virih, vendar imamo veliko poznejših folklornih dokazov, da je obstajal. Mikhailov je tako postavil hipotezo, da polabski nebesno-htonski par Belobog oziroma Sventovit /Černobog ustreza vzhodnoslovanskemu paru Perun/Veles.

Boga Belina so naši predniki častili na sončnih, svetlih krajih, takšnih, ki so bili vzvišeni nad okolico in od koder se je videlo daleč naokrog. Bogu Belinu so na višave prinašali kot žrtev svojo vdanost in svojo voljo, ki je bila potrebna za premagovanje telesnega napora na svoji poti do svetišča. Zanimivo je tudi, da je bilo na enem izmed mest svetišč staroverskega Belina, pozneje zgrajeno svetišče, posvečeno svetemu Bellinu (glej ilirske in rimske napise). Vsekakor je zanimivo tudi to, da smo Slovenci eden redkih narodov, če ne celo edini, ki je svoje prve krščanske cerkve postavil visoko v gorah, kar nedvomno kaže na to, da so naši predniki, še dolgo po prevzemu krščanstva ostali zvesti svojim prejšnjim navadam in tradicijam.

Arheologi so ob svojih izkopavanjih našli že več kipov Belina, enega izmed njih, tudi v soški dolini. Prav v predelih ob gornji Soči, pa se je vse do današnjih dni ohranila tudi pripovedka o Belinu, ki z nebeškim ključem ozdravlja oči. Belina so našli tudi pri kopanju temeljev za televizijski oddajnik Monteneron, na višini 1526 m. Šlo je za bronasti Belinov kipec z žarki.

Belin ima torej isto funkcijo kot sv. Lucija - zdravljenje oči. Torej se današnje romanje k sv. Luciji zaradi bolnih oči začne že z Belinom v predkrščanski dobi.

+ + + + + + + + + +

Duhovnik = svečenik = žrec = sirah = druid =

Duhovnik je daroval bogovom, nato pa to sam »pož'ru« in se nacejal.

Požreti > žerec > žrec ??

Nekoč je bila žaga v Soteski zadnja hiša na Kupljeniku. Meja Kupljenika je bila na Blatnici, kjer je Kupljenik mejil na Nomenj. Danes so tod Obrne in obrnske hišne številke. Kje pa je bila meja pred nastankom Nomenja, če je bil še Ratitovec Zagoriška planina??

<http://tvanmelink.blog.siol.net/spomini-na-mojstrano/>

Ampak potem se je – zdi se mi, da leta 1974 - v Sobotni prilogi Dela pojavil **članek** “*Ali je Gutenwerth svoj konec doživel v Mojstrani?*” Ivo Pirkovič je tedaj pisal o štirih praznikih, nižjem slovenskem plemstvu, ki naj bi prišli iz starodavnega, že pred stoletji porušenega (ob turških vpadih) srednjeveškega trga Otoka na Krki oziroma Gutenwehra, freisinškim škofom ustanavljat železarsko kolonijo, ki kasneje dobi po teh mojstrih ime Mojstrana. Imenoval jih je po imenih. To naj bi bili mi (pri nas se je reklo pri Orehovniku), in naši sosodje Koširji, Luksi in Skumavci. No, članek je bilo prijetno brati, a zgodovinski spomin na železarstvo v Mojstrani in izročilo o poreklu Mojstrančanov je očitno že zdavnaj odšlo v pozabo. Za prve naseljence v Mojstrani se je vedno štelo peterico gruntarjev: Špana, Meselča, Novaka, Vakato in Pavleša, Mogoče se je nad podatki nekoliko bolj zamislil le vaški kronist Miha, katerega vaška kronika pa bralcem niti danes še ni dostopna.

Nekako v istem času se je začelo tudi govoriti o znamenitem nacionalnem izdajateljskem projektu, o izdaji Slovenske enciklopedije in Ivo Pirkovič se spet oglasi. Izrecno opozarja, da se v njej ne sme pozabiti na Orehovnike, saj je koroška grofica Sveta Hema “*svoje ambiciozne vojaške, gospodarske in cerkvene načrte oprla na staroveški viteški rod Orehovnikov pod Tolstim vrhom*”.

“*Tuj pisar Otokarja Češkega*”, pravi Pirkovič v omenjenem tekstu, “*ki ni poznal razmer v daljni dolenski zemlji, je slišal samo to, da gre za znamenito sorodstvo gospodov Draškovčarjev, kjerkoli in pod kakršnimkoli imenom že žive. Ni jih znal naštetiti v svoji listini, s katero je češki kralj izročil freisinškemu škofu nekdanje višnje-gorske kastelane in vazale na Dolenskem.*”

“*Naj jih, poleg Nuzperhov – Orehovnikov, rešim pozabe*”, pravi Pirkovič in po naštevanju nadaljuje:

“*Zlasti pa so imenitni še otoški kastelani in mestni sodniki Orehovniki. Sam freisinški škof Konrad se je leta 1261 pripeljal na Otok z imenitnim spremstvom z Bavarskega, sedmimi visokimi cerkvenimi dostojanstveniki, kanoniki in člani svoje kurije ter domačimi gopsodi kostanjeviškimi, fevdniki s Slepšeka in mnogimi drugimi. Prišel je z laskavimi vabili in obljubami fevdov snubit rod Orehovnikov, naj si jemljejo neveste “iz družine in doma freisinške cerkve – de familia et de domo ecclesie Frisigensis” (J. Zahn, Codex, 207 c,). Bavarsko plemstvo bi bilo ponosno na zete in svake iz rodu dolenskih Orehovnikov.*”

Še posebej pa je zanimiva tale Pirkovičeva ugotovitev:

“*Leta 1282 je neki Orehovnik z Otoka odšel freisinškemu škofu ustanoviti novo industrijsko in trgovsko bazo Mojstrano. Zase si je ogradil največji in najboljši kos levega brega Bistrice.*”...

da so imeli Bohinci včasih speljano čez poključke hribe doli v Radovno posebno bližnjico, ki jih je vodila naprej v Mojstrano in naprej na Višarje, ki pa je tudi že pozabljena,

s fužinarskimi obrati in lastno kovnico denarja, s posadko, ki je branila pomemben prehod čez Krko, kjer bi se veselo pilo in pelo in živahno trgovalo, Cerkev in grobivi, travniki in hiše, stara cesta in star most, kot povsod v tej slovenski deželi, če ne bi poznal te zgodbe o mojstrih iz Gutenwhera, ki so odšli nekega dne v davnem letu 1282, z vozovi in podložniki, otroci in ženami, freisingim škofom ustanavljat novo kolonijo v pusti, brezimeni svet pod Triglavom, Rešili so se – tu ni ostalo nič, **“Sic gloria pereat mundi – tako mine slava tega sveta!”**, mi je nekoč zapisala sestrična Marja,

“Orehovniki so bili v antiki porimljanjeni keltski vitezi, ki so svojo božansko zaščitnico Epono častili s slovesnimi obrednimi konjeniški obhodi. Po pokristjanjenju so pogansko boginjo zamenjali s krščanskim patronom konjenikov Štefanom in odtlej posvečali njemu staroveške konjeniške slovesnosti. Tudi svojo prvo lastniško cerkev v Orehovici so posvetili patronu Štefanu. S svojim jezikom, navadami, mišljenjem, skratka z vsemi svojimi kulturnimi in civilizacijskimi strukturami so prerastli v popolne Slovence, kar so ostali vse do danes.

“To je bilo tisti čas, ko je kneginja Hema s svojim spremstvom romala na Koroško. Pot čez Korensko sedlo se ji je zdela predolga, pa jo je mahnila kar po bližnjici: čez Rožco, gre, gre po zgornji dovški poti, ki sva jo tudi midva danes prehodila, gre, gre, in se z obema rokama drži za lice. Zob jo je hudo bolel, siroto; kar solze so ji silile v oči in milo je tarnala.

Gre, gre, pride do Žolezna in sede na mahovit robicelj, da bi se odpočila. Zob, ki se ji je že močno majal, se ji kar na lepem odkrhne in zdrkne iz ust. Kakor bi odrezal so bile bolečine pri kraju. Kneginja Hema je pokleknila in se goreče zahvalila Bogu, da jo je rešil hude more. Kakor prerojena, bodra in nasmejana je potovala dalje.

Njen zob pa je ostal pod Žoleznom in začel rasti, kakor da bi imel čudežne korenine v tleh. Rastel je v širino, rastel v višino in postal nazadnje tolikšen, kakor ga vidite še danes ta dan. Če bi imeli tak spomenik kneginje Heme v sosednih deželah – ali bi se postavljali z njim, razbobnali bi po vsem svetu in tujci bi ga hodili v procesijah občudovat...”

Tak spomenik je:

na Belci pod prelazom Jepca - Rigel

na Dobričniku - na stari poti iz Hrušice na Dovje

Nad Kupljenikom Babji zob (Hema)

Nad Podblico Babji zob > Rigel

Nad Brodom v Bohinju na Rudnici, Rigelc,

Nad Stržiščem v Baški grapi Babji zob,

Kdo je zanesel čaščenje naslednika Epone Sv. Štefana na Kupljenik: ali naseljenci direktno kot prvotni častitelji ali so jo častili njihovi predniki, ali popotniki, ki so tod potovali in potem to prenesli na ljudi na Kupljeniku?

Če je vse skupaj povezano s sv. Hemo, potem je to povezano že tudi s sv. Štefanom.

Najbolj verjetno je tako, kot v Šentjerneju.

Najprej svobodni železarji, nato

+ + + + + + + + + +

Samo od kod Kelti?

- Crepna gradišča.
- Skleda – Skledarjouc, halštat
- Babji zob –jama – najdenine keltske,
- nato Rimljani , nato kristjani (prvi, oglejski)
- nato Ajdna in paralelno Skledarjevec (klimatski pogoji???) 4-13.stol.

Ljudje soupbirali črepinje po njivah – kje arheologi? Predtrg - Sandrova polica 1908.

Okolica cerkve v Radovljici večkrat prekopna.

Do danes nobene DNA, C14, izotopi, dendrologija,

+ + + + + + + + + +

... Derselbe von Kreigh brachte 1462 zwey Huben und eine Hoffstätte zu Vigaun, dann 1469 von Friedrich Seebacher einen Hof zu Seebach, 1 Hube zu Gelach, 1 im Thal unter der Riesen, 2 Höfe vor Radmansdorf gelegen und anderes Besitzthum sammt Zehent an sich. (Illyrisches Blatt, 13; 30.3.1821; s.51) [Gelach = Selach =

Selo; im Thal unter der Riesen = Obrne. Riesen = Žreu ...Ricman]

Seebacherji (Jezerniki) so ob odhodu z Bleda prodali svoj dvor na Mlinem, eno hubo na Selu in eno v dolini pod Risom (Ricem,, danes Žrelo, Gamsovec, ob Ricmanu) danes Obrne.

Zadnja stopnja železarstva na Selski Jelovici se nahaja na Mlinem, kjer premine v 17. stol.

Prva stopnja na Ricmanu na najsevernejšem delu Babe, severno od Skledarjevca do ~l.1315??

Druga na Kovačevcu 14. stol. (peč na nožni pogon) (Sv. Hema) ??

Tretja na Mlinem, 14. -15. stol., peč na vodni pogon (Sv. Hema) ??

Četrta stopnja na Mlinem – 16. – 17. stol. breščanska peč.

Železarske povezave med Kupljenikom in Mlinom predstavljajo že v 15. stol, ko l. 1469 Seebacher proda briksenskemu gospostvu na Bledu hubo »im Thal unter der Riesen (torej hubo pod Žrelom (kot mu pravijo Kupljenčani, oz. Gamsovcem, kot mu pravijo lovci). Tako sta na Mlinem ob Jezernici v času Franciscejskega katastra (1826) poleg drugih tudi Mešišnek in Burja

(= Vršan - očitno potomca istoimenih kmetij na kupljenskem Mešišu, vendar nobenega iz kupljenskih Stagen).

Mlinani in Zazerani so l. 1801 dobili svet na **Bečevnici**. (Bečevniku) = Čebelnici, Čebelniku, ..

Sv. Hema : Sv. Barbara

Obe rudarski in železarski svetnici.

Sv. Hema svetnica šele v 20. stol. Tipična slovenska svetnica, udomačena na Koroškem, Štajerskem in Kranjskem.

Sv. Barbara naslednjica keltske Borbeth

Bik zamenja kozla. Kozel = Belin, Bik = Jupiter

Črn bik = Apis, (plodnost); Jupiter – minos; mon, K+M+B

<i>Katarina</i>	<i>Margareta</i>	<i>Barbara</i>
<i>Wilbeth</i>	<i>Ambeth</i>	<i>Borbeth</i>
<i>Kolo</i>	<i>zmaj</i>	<i>stolp</i>
<i>(Rad-)</i>	<i>(Lintvern)</i>	<i>(Turn)</i>
<i>Svetloba</i>	<i>rodnost</i>	<i>zdravljenje</i>

Zeus > Belin oven

Zeus > Jupiter > bik

Črn junc – Egipt bohinjska Češnica

Junc – Begunje? Sv. Peter + junc????

Na Koroškem Boji, ki častijo bika.

Čaščenje bika – Tarvosa kot simbola plodnosti.

Bavarci: Boiwaren –

Ursprung Buam: Bachl-Boarischer, Berliner Boarischer

Gradišče na Pečeh na Bledu:

Vsaka Baba ma svojo peč, u peč pa vukno (pe(i)čko) iz kere teče (al pa tud ne) uda (Krasca??), pa u ker se skriva linturn.

Mošnje = Mostje = Pons, pontis

V risu je vhod »most«, »pons«,

Vhod v Risje - »Resje« je Mostje = Mošnje

Na začetku Risa – Rajse je Rupa nad njo pa Resman (Kovač). Ta Kovač torej vahta – varje

vhod v Resje, ima nadzor nad potjo v Resje. Pri Rupi se pot cepi proti Radovljici (Gradišču), proti Lescam (sveti kraj??), proti Begunjam (Gradišču, Kopavneku) in proti sv. Petru (svet kraj), Poljčam (??) ter naprej proti »Kašariji« (poljedelci, oskrbovalci s hrano). Odcepi pa se tudi čez hrib v Mošnje in v Podgorje. Že iz Rajse pa vodi pot na Resje in nato po »gabevah« navzdol v Mošnje od tod pa vodijo poti naprej proti vzhodu.

Resman = Risman = Ricman. Tisti, ki varuje Ris, Risje, Resje,

Gabeva = Gabela = prečna pot po bregu (tudi prečka pri latinskem jadrju)

Podobno stanje najdemo na Kupljeniku, oz. njegovem okolju:

Pot: Ricman (skleda) – Žreu (ris) – Jama pod Babjim zobom (luknja) – Rovt Zavrham - Mešiše (most, Π) – luknja z vodo (mlaka) ob njej svetišče (log) Krasca - - -Prehod čez Savo (Π) – Log – Močila z izvorom Rupo – Središče vasi Selo s skalo (Goričko) pod Špiikom (sveto pečjo) – Dindol – Srepna (gozd) – prehod čez Savo (most, Π) - - - (zeleno označena so označea v urbarju sv. Štefana kot njegova last).

+ + + + + + + + + +

Weise1, der, (ein -r, -n, -n) modrec, modrijan

Weise2, die, (-, -n) način; Musik napev; auf diese ~/in dieser ~ tako, na ta način; in jeder ~ v vsakem oziru; in gewohnter ~ na običajni način, kot običajno

weiß1 → wissen

weiß2 bel; ~er Fleck bela lisa; ~e Frau bela žena, žalik žena; ~e Blutkörperchen Medizin levkociti; ~es Haar beli lasje; das ~e Haus bela hiša; ~er Käse skuta; ~e Magie bela magija; ~es Mehl bela moka; ~e Rasse belci, bela rasa; ~er Sonntag bela nedelja; ~er Tod smrt v snegu; ~e Waren brezimno blago, blago brez znamke; ~ werden postati bel; ~ machen pobeliti; eine ~e Weste haben imeti čisto vest Bela hiša, v kateri naj bi živeli modri ljudje. Weiße Haus, in welchem weise Leute leben.

künsten -tna -o prid. (ú u) nižje pog. bister, pameten, učen: künsten človek / künstne besede / ne bodi tako künsten

Govoriš tko künšt'n, d' te uben čvouk n' razume!
 künstlich umeten; Fehler: Elektrizität nameren;
 ~es Glied/Bein, ~er Arm proteza; ~e Sonne umetno sonce; (gekünstelt) izumetničen

Torej künsten ni pameten temveč izumetničen.

Pamet'n čvouk je biu učas »beu«, svet, prosvetljen, razsvetljen, #šajnat#. Imel je šajn (aureolo), sijaj, bil je torej tudi sijajen, osvetljen, (tako kot danes cerkev sv. Primoža na Jamniku, ali sv. Petra na Gori, podnevi dela to sonce, ponoči pa elektrika), bil je svetnik, svetec, a tudi svetovalec, napovedovalec bodočnosti, ...

Vas	Jamnik	Kupljenik
cerkev	sv. Primož	sv. Stefan
prvi kmet	?	Primašč
svečenik	?	Mešišnik,
mežnar	?	Mežnar
varnostnik	?	Rožič

Isto bi morali poiskati za Dražgoše, Nomenj, ...

Kunst, die, (-, Künste) umetnost; (Können) veščina; (Geschick) spretnost, umetnost; nach allen Regeln der ~ po vseh pravilih umetnosti; mit seiner ~ zu Ende sein ne več vedeti naprej; das ist keine ~ to ni nobena umetnost; bildende ~ upodablajoča/likovna umetnost; angewandte ~ uporabna umetnost; die Schwarze ~ črna magija; eine brotlose ~ figurativ slabo plačan poklic; an jemandem seine ~ versuchen preizkušati svoj vpliv na (koga)

Za Mešiše, Mešenac (Mošenac), Mešenska (Mošenjska) planina še vedno nimamo zadovoljive rešitve. Če za zadnji dve imeni vzamemo osnovo »most«, tega ne moremo za Mešiše, če ni to nek duhovni most (prehod iz posvetnega v posvečeni svet? Zato tam svetišče??

Koník, staro ime za tovorniško pot, ki je bila lahko tudi tlakovana ali pobrunčana. Taka pot ni bila primerna za vozove, ker so jo ti razrili in uničili. Preden je bila lahko uporabljena za vozove, so jo morali nasuti in primerno razširiti in utrditi. Tedaj je postala »kolnik« - (kounik, kolovoz), kot jih najdemo pod Vrbo ali Zabreznico. Na Kupljeniku

dobi po taki starodavni poti ime cela ledina prek katere je ta potekala. Tega imena ne smemo zamenjati z imenom »konek«, kar pomeni konjski gnoj (konjek).

Lega Konika na Kupljeniku ne kaže, da bi imel ta tod prvotni pomen, temveč, da je ime nastalo kot Kolnik (kolovoz), potem ko so začeli uporabljati vozove.

Zanimivo je to, da potekajo »Kolniki« (Kounik') – kolovozi na deželi od vasi (Vrba, Zabreznica) v smeri Kupljenika [A100, sl.122] ali

[ftp://www.rad.sik.si/tine.jarc/STARODAVNE POTI POD KARAVANKAMI-C-online-OZ.pdf](ftp://www.rad.sik.si/tine.jarc/STARODAVNE_POTI_POD_KARAVANKAMI-C-online-OZ.pdf)

Cispa = krasca = brkonšca = peč = vulva

Krasca voda, ki teče iz Babe (peči).

Cispa: primorski izraz za češpljo.

Rupa izvor pitne vode, ki teče ven iz(pod) peči (gore, Gorice, Goričke, Špika, ...)

Odmev preteklosti v ledinskih imenih

Ob imenih starih lahko tudi več kot 5000 let, kot je Baba, se pojavljajo tudi imena, ki so mlajša. Ko smo iskali ime Kupljenik in poskusili najti njegovega predhodnika, smo se poskusili nasloniti na podobna imena in njih sinonime, geografsko razširjenost, njih relacije do drugih objektov, itd..

Najbolj nas je zanimalo kaj je bilo tam pred Kupljenikom, ki se pojavi v zgodovini v 14. stol.. Prvi zapis govori o treh kmetijah, ki smo jih lahko identificirali, doda se mežnar. Kaj pa naj dela mežnar brez cerkve? Vse naj bi se pojavilo istočasno.

Da pa govore ledinska imena nekaj drugega, pa nismo opazili. Šele analiza imena Mešiše, Mešišnek, je začela usmerjati iskanje imen drugače. Že samo ime Kupljenik naj bi vsebovalo pojem kupovanje, torej nekaj kar naj bi bilo kupljeno. Cerkve se pa običajno ne kupuje, torej tudi ne mežnarjev.

Analiza besede Mešiše (meshish, meshishnik, meshishnig, meshishnek, meshnek, meshnig, ... meschnik, meschnig,) je pokazala, da ima ime svoj izvor na Kavkazu, da se je potem razširilo v perzijski in arabski prostor, da so ga povzeli tudi Judi in da je danes razširjeno po celem svetu. In to ne samo kot osebno ime, tem-

več so nanje vezana tudi vse mogoče informacijske in komunikacijske aplikacije.

Skratka na prvi pogled je ime neuporabno. Po drugi strani pa vidimo, da je mešnek, mašnik, Messner, ... oseba, ki opravlja sveti obred – mašo (Messe, messa, missa...)

Ta skupina pojmov ima očitno izvor star več kot 3 tisočletja, je stara in tudi precej starejša kot krščanstvo samo in se pogosto uporablja v zvezi s starimi verami. Iz tega lahko sklepamo, da je Mešiše starejše ime od Kupljenika in da je to ime predhodnik Kupljenika takrat, ko treh kmetov v Stagnah še ni bilo.

Kupljenik naj bi bil nekoč »radovljiška planina«.

Pri kmetih pomeni »radovljiški« predvsem ortenburški, saj sta imela lipniški in kamenski grad vsak svojega gradiščana, ki sta se ukvarjala s podložniki. Ortenburžani se s kmeti niso ukvarjali.

Kako pa naj bi to področje takrat izgledalo?

Če pomeni »Mešiše« s travo porastel žleb, potem je moral ta segati do sedla med Gradiščem in pobočjem Babe, torej tam kjer je danes Vršanov rovt in navzdol vse do loga (drevje + voda) ter pod logom ležeče Krasce. (Glej zemljevid 9 slojni)

Na Gradišču je bila tedaj posadka, ki je zagotavljala varnost in vzdževala poti.

Pot je tedaj vodila skozi Žrelo, samo za konje čez Kovačevce. Pot je prihajala od blejskega jezera navzdol od iztoka v Jezernico pa po najprimernejšem terenu navzdol k Savi. Sava je tedaj tekla tik pod Fertevo, kjer je še danes ozka stara sled tega vodotoka.

*Zagotavljanje poti je bilo v bronasti dobi za takratne civilizacije življenskega pomena. Bron je bilo mogoče dobiti samo z zagotavljanjem kosit-
ra, ki je bila redka kovina in jo je bilo mogoče dobiti samo na redkih krajih, običajno daleč oddaljenih od krajev, kjer se je pridobivalo baker, kot drugi del zlitine. Oskrbovalne poti so bile potrebne tudi za sol kot glavno potreščino lokalnega prebivalstva, izkoristilo pa se jih je tudi za jantar, ki je imel tedaj podobno menjalno vlogo kot današnji denar.*

Za vse to so bile potrebne tudi transportne živali, v naših krajih predvsem konji. Ker so bili tedaj konji nepodkovani,¹⁵ so jih lahko uporab-

¹⁵ Podkovanje konj prinesejo v Evropo šele Huni v 5. stol. Rimski konji niso bili podkovani, temveč so zan-

ljali samo na kratke razdalje, potem so jih morali pa zamenjati za sveže. Tako so morale biti ob poteh na določenih razdaljah postavljene postaje, kjer je bilo mogoče zamenjati konje. Poleg tega so večje postaje ponujale potnikom še druge storitve, ki so jih potrebovali na potovanju (hrana, obleka, čevlji, prenočevanje, ...), okoli pomembnih postaj se nato razvijejo naselja.

je uporabljali takozvane hiposandale – neke vrste železne čevlje, ki so bile z jermeni pritrjene na konjske noge.

Konec železarstva na Kupljeniku lahko najdemo na Mlinem. Tam poruši 29. avg. 1658, na ukaz višjega rudarskega sodnika za Železnike in Kamno Gorico Rosetti-ja, plem. Vester s svojimi delavci fužino (plavž) in potegne ven razne železne polizdelke in veliko tam narejenega grodla ter tega proda.

Tam zvemo, da je na Mlinem deloval plavž na grodel in ne na volka, torej tedaj najvišja stopnja tehnologije, uvožena iz Brescie (Lombardija).

Zvemo tudi, da se je potem tam pojavil mlin s hišnim imenom »pri Žlindru«, ki stoji na desnem bregu Jezernice ob iztoku iz jezera.

Ko grade tam l. 1878 Souvanovo vilo, najdejo tam kupe žlindre od tedaj tod ni bilo nobenih žlinder več.

Že tedaj se vidi, da so tedaj lahko nastajali plavži brez vsakih dokumentov in privoljenj. ¹⁶

To lahko povežemo tudi z hubo Seebacherjev iz l. 1469. Tedaj na Gorenjskem breščanskih plavžev še ni bilo, bile pa so še peči sv. Heme z do-

¹⁶ A. Müllner, *Geschichte des Eisens in Krain, Görz und Istrien*, s.521-522.

dano kovačnico. Ravno take pa so imele pogosto ime »pri Žlindru« (Stara Fužina, planina pod Golico), ki ga pozneje spremenijo v »Pri Žnidarju« (Bodešče, planina Zagradec v Bohinju, ..). Tako je fužina »pri Žlindru« na Mlinem dejansko bila prej fužina sv. Heme, ki je prenesena s Kupljenskega področja navzdol k potoku, ki poganja mehove, pozneje pa tudi norca.

Poleg omenjene lokacije na iztoku iz jezera je zanimiva tudi lokacija ob iztoku Jezernice v Savo, kjer naj bi tudi našli žlindre, kje natančno pa ni znano.

Železarstvo se torej seli iz Babe navzdol na Kovačevce, od tod pa na Mlino, kjer v sredi 17. stol. premine.

Vse to izhaja iz prvotnega Mešiša in Sklede (Skledarjevca) in prvotne osebe Mešišneka, ki se potem razmnoži na Kupljeniku po celem Mešišu, oz. predelu okoli cerkve, razširi pa se tudi na Mlino, kjer s svojimi dejavnostmi (železarstvo, žagarstvo (Pretner), mlinarstvo, ... povečuje tamkajšne že prej obstoječe gospodarske dejavnosti (mlini). Tako najdemo v Franciscejskem katastru ime Mešišnik in Burja (Vršan), ki izhajata očitno z Mešiša na Kupljeniku.

Primerjava:

Bled: Cerkev sv. Martina na mestu nekdanjega svetišča pod Pečjo z Zijavko in Gradiščem (na Pečeh (Babi?))

Kupljenik: Cerkev sv. Štefana na mestu nekdanjega svetišča pod Babo in Gradiščem (pod katerim je Mešiše (travnat žleb) pod njim pa Krasca.

V Franciscejskem katastru je še mogoče videti ostanke nekdanje cerkvene in srenjske zemlje. Vidno je tudi, da je cerkvena zemlja starejša posest kot pa srenjska in da se srenjska nahaja okoli cerkvene. Vidno je tudi, kod je nekoč potekala meja med cerkveno in »radovljiško« zemljo.

Cerkvena zemlja je bila »na Mešiš«, pod Krajem in v Kjučeh ter navzgor na Kovačevce, Plesnarco ter do Oblakove planine (V Ravne), prek Ricmana navzdol do Gradiša.

Srenjska zemlja pa: zahodno za Krajem: Zakrajenca, Martinca, Preval (ki so večinoma že belski), Pod Ravnijo, Perašco s Korenom, Hom (delno), Laz. Slika Z-Kupljenik-FK68

Ločnica med obema je pot od Podkraja navzdol v dolino na pot, ki pelje iz Korena k znamenju na Kraju(1)¹⁷.

[ftp://www.rad.sik.si/tine.jarc/STARODAVNE POTI POD KARAVANKAMI-C-online-OZ.pdf](ftp://www.rad.sik.si/tine.jarc/STARODAVNE_POTI_POD_KARAVANKAMI-C-online-OZ.pdf)

Bohinjci imenujejo ravnino od Most do Radovljice – Kašarijo.

¹⁷ Na Kupljeniku je več ledin, ki se imenujejo Kraj ali na Kraju. Zato bomo dali po potrebi še sufiks, ki bo ločeval posamezne Kraje, razložen pa je v bazi Ledin.

Vzorci

Ko pogledamo ledinska imena vidimo, da so ta odtis tistega, kar vidimo, ko opazujemo neko pokrajino. Torej so ta odraz pokrajinskih značilnosti v določenem času. Očitno je tudi, da so poimenovanja slična nekim primerljivim ledinam, ki jih poznamo iz naše preteklosti. Tako imajo slične pokrajine pri istih ljudeh tudi slične nazive.

Podobne stvari pomenijo podobne vzorce. Vzorci so si pa v nekaterih značilnostih identični v drugih podobni, v tretjih različni. Torej popolnoma identičnega vzorca v različnih pokrajinah ne moremo pričakovati, čeprav je poimenovanje isto-
vetno.

Te značilnosti nam potem povedo, kdo in kdaj je to imenoval. Zemljišče se je lahko že zdavnaj spremenilo, ime pa je ostalo. Lahko so prišli novi ljudje, začeli uporabljati njihova imena, stara so pa ostala tam, kamor novi ljudje v začetku niso segli in so se po naselitvi že prilagodili novemu okolju. Skupine imen, sploh pa različna poimenovanja istih ledin, povedo marsikaj.

Tako se lahko vprašamo, kaj ima nemški Fels, Feldes, Veldes skupnega s POLANCI. Dobimo kaj čuden odgovor, ki ga ne najdemo v nobenih razlagah jezikoslovcev, predvsem takrat, ko ga uporabimo skupaj z Gorjanci, Gorjaki in Stranci. Še več, najdemo ga na Južnem Tirolskem v po-

dobni situaciji kot pri nas (o čemerje bilo že pisano).

Poglejmo nekaj primerov:

Ricman – Žreu – Jama pod Babjim zobom – Babji zob - Gradišče – Mešiše.

Preval – Gradišče – Zaluknja - Luknja – Draga – Luknja (Antro) – Zijauka - Begunje (Vigaun)

Ris ≡ RITZ ≡ RIESE ≡ RIC ≡ razpoka v steni,

Žleb ≡ Žreu ≡ Ror ≡ (Rohr) ≡ drča ≡ riža

Žleb z luknjo ≡ Fis(s)ura (Fissura)

Draga + Luknja (Jama) ≡ Zaluknja + Luknja
≡ ≡ ≡

Sedaj pa si oglejmo še fisuro, kaj je to? Kaj pa grška črka »fi« - Φ – in tehnični znak za luknjo – Ø, ki je tudi »fi«!

Če vprašamo furlanskega kleparja, kaj je to **fi-sura**, vam bo pokazal konec žleba v katerem je luknja na katerega se nato natakne cev. (V slovarju ga seveda ne najdete)

»Fi« je torej prečrtana luknja, ali luknja s črto – risom. Če preberete latinski slovar, kaj je to fisura, vam bo ta rekel, da je to ris, poč, razpoka, (o luknji bo sramežljivo molčal), torej samo črta, nič kroga.

Če je že tako s »fi«jem, kako pa je potem s »-sura«, lahko vam povem, tudi tam ne postanete bolje informirani. Google nas navaja, da bi pogledali »pons«, torej most, to pa je »pi« - Π, π.

Kje pa najdemo tega:

Glavni pomen je »most«, potem pa ga najdemo še na mnogih drugih pomenih:

- višji duhovnik, patriarh, pontifex
- počivališče, gostilna, oskrbovališče,
- ob mostovih so sejmišča, zbirališča, počivališča, svetišča, itd.
- ob mostovih so križišča, razcepišča poti,
- glavni pomen, ki ga danes uporabljamo pa je povezan s krogom.

Če velja to za Π, kaj pa velja potem za Φ, ob katerem opazimo potem še razliko med O in 0 (nič).

Če je ob Φ luknja, kaj pa to pomeni?

Oglejmo si mesta teh Risov, »fi«jev!

- Na Kupljeniku je pod Žrelom Jama pod Babjim zobom (pa še nekaj drugih jam in spodmolov)
- Z Vršanovega rovta (Gradišča) se spušča navzdol »Mešiše« z zasutim logom

- (lokvo – mlako, luknjo) in nekdanjim svetiščem, danes cerkvijo sv. Štefana.
- V Begunjah (Vigaun, izgovori Figaun) je Zijalka in Luknja na vhodu v Drago (= Ris),
 - Pri Sv. Luciji pod Goro je »Mlaka« in križišče poti.
 - Pri Sv. Janezu v Bohinju je Bohinjsko jezero in ledina Videm
 - V Soteski Mošenac – prehod prek Save
 - Bled nima mostišča, ker je potekala pot po zahodni strani jezera.
 - Mošnje imajo na severni strani sosedi Zg. in Sp. Otok, torej vodo.

Φ-ji so torej: Ricman, Mešiše, Begunje, Sv. Lucija, Bled, ...

Π-ji pa Sv. Janez v Bohinju, Videm, Santrom, Mošenac, Mošnje, Moste, ...

Kaj pa Selo, Bodešče - Na Pečeh, itd., ki so tudi mostišča, očitno breedišča?

Očitno obstajajo še neki drugi kriteriji, značilnosti, če obstajajo še druga naselja?

Očitno ne zadošča samo naselje, temveč je obvezna tudi cerkev (kot zbirališče), pa kaj še?

Kaj pa Mešiše? Če se začne spodaj pri Krasci in te skozi log po žlebu navzgor v smeri Babjega zoba, potem povezuje sveto mesto na zemlji in zvezde. To pa

dela tudi pontifeks (graditelj mostov), ki je skopljen in so njegova moda z dimom poslali k zvezdam (sežgali na žrtveniku) (torej ga je nekaj na zemlji in nekaj na zvezdah).

Kaj pa Ključče?

To je kraj, kjer se nahaja vstop v naselje. Nahaja se na robu gozda in očiščene (obdelane) površine, po kateri je iz naselja dober pregled. V Ključah je zbirališče poti iz drugih krajev, ki vodijo k naselju. Med Ključami in naseljem poteka pot tako, da jo je mogoče braniti (v kaki dolini, pod kakim hribom, v kakšni gozdni poseki, ...). Potem v Kupljenik prvotno ne morejo prihajati poti čez Krej ali od Stagen sem v področje tedanjega svetišča. Od kod torej tedaj prihajajo poti? In kam vodijo? Ali vodijo tedaj prek Sela tudi v Zazer in ne samo naprej proti karavanškim prehodom? Če se tod združujejo poti, potem je morala ena peljati proti Zazeru in ena proti Selu! Torej ena čez Bečevnik in druga prek Korena. Pregled zemljiš-

ča je pokazal, da vodita obe dve poti k cerkvi in obdajata Ključe.

Na Bledu se na križišču obeh poti ob lipi (pod Žvanom), kjer je bilo nekoč srenjsko sodišče – center srenjskega odločanja, prva prihaja po zahodni strani jezera (pod Gradom, pod Pečmi z Zjavko in Gradiščem, mimo cerkve sv. Martina) ter poteka naprej proti Zasipu in druga po vzhodni strani (skozi Megre, pod Srepno in skozi Želeče) in gre nato naprej proti Rečici.

Obstaja torej vsaj še ena oblika, ki združuje komunikacije in en vzrok. V analiziranem primeru je bila to »oblast« (sojenje, obramba, odločanje).

Ta oblika je običajno zvezdasta, n.pr. Radovljica, Lesce, ... in se nahaja v ravnini, kjer se dostopne poti lahko bolj prosto razvijejo in niso omejene z geografskimi preprekami.

Obstaja torej (vsaj)

Φ , φ , Π , π , \emptyset , \emptyset , O , o , 0
(Fi, pi, fi, o, ničla)

Sedo \equiv **Sella (Sele)** je sedež, torej tam, kjer so se ljudje za stalno naselili, v našem primeru je to **Selo**, ki ima v bližini tudi svoje malo

Selce = Selunto, Seution. Obe dve naselji sta za nekaj specializirani, obe se funkcijsko in razvojno povezujeta v neko celoto in medsebojno dopolnjujeta.

Klisura, Vintgar,

V Bohinju na Ravnah je bil Π, pa še pri sv. Janezu, pa na Vidmu, pa v Srednji vasi (gostilna zgornji Žvan), pa v Bitnah (Santrom) in Logu pa v Lomu nad Nemškim Rovitom, pa v Savici, itd.

Π je torej označeval prehode čez reke, prehode v področje nad 1000 m, prehode iz enega stanja v drugo (n.pr. krst poganjstvo > krščanstvo), pri-sego pri uporih, (zavezo k resnici), iz enega stanja v drugo, iz zemlje med zvezde, itd.

Isti pomen je imel torej tedaj tudi pojem most:

most ≡ Π

Po pokristjanjenju izgubijo prvotni pomeni in ureditve svoj smisel, imena ne pomenijo nič več, prejšnje povezave funkcij se spremenijo, itd.

Vendar se to dogaja postopoma. Tako so Ulce v Stagnah podobno urejne kot v drugih kolonizacijskih naseljih, npr. Zagorica, Novi vasi, Dvor-

ski vasi, ... (Na eni strani Prismašč, na drugi strani Brs in Oblak, ob ograjeni cesti teče kanal z vodo, s katero se navodnjava tudi polje, itd. Poti začnejo prihajati od vseh strani, kjer so druga mesta uporabe (naselja, njive, rovti, ... Tako se vzpostavi križišče Na Kraju, skozi katerega potekajo sedaj nove poti.

Tako se danes za mnoga imena ne ve njihovega pomena, vendar ostajajo tudi imena za katere se pozna njih prvotni pomen. Nekatera imena pa, ki so tedaj morala obstajati, so pa danes izginila (predvsem tista povezana naravnost s staro vero, starim načinom življenja in pojmovanja.)

Pomen imen pa je večinoma primerljiv s tistim na Deželi in v Bohinju in ta govori o zelo starih nastankih nastanka in s tem tudi nastanka naselja, čeprav je ravno ta specifičen.

VZOREC B

	Gorička II ↑ Svatna (Slatna) Zadnje oje Pod Jamarskim vrhom (Antro)	Skledarjouc - II ↑ Ricman Žreu Pod Babjim zobom (jama)
RIS	Grad Kamen < Draga	Mešiše (črta) > Gradiše na Gvahk skal
PLANTA	Poljče Babji potok > Blata	Plana (Log??)
CLEMIDIUM	Sv. Klemen (Koloman)	Sv. Štefan (konji, tovorniki)
	Kašca (pod Skavo Babo) Korito pod Selcami?? (Pod Pečjo , sv. Lovrencem)	Krasca (Babja voda) Rupa > Močila (pod Špikam =sveto pečjo)
SEDO	Selo (pri Žirovnici)	Selo (pri Bledu)
SEUNTION	Selca	Želeče (Seleza)
—	Sv. Martin (Moste - II ↑)	Sv. Martin (Grad - II ??)

VZOREC C

BABA

ČELO

BABJIZOB

KOVAČOVČ < MESHISCH > GRADIŠE

KRASCA

Gozdiček, v njem hribček, spodaj luknja iz katere teče voda.
Na njej pa »Ta Mau« - Mladi bog, Svarožič, Božiček, sv. Štefan

NOGE (2 vzporedni poti)

KLUČE (med nogami)

Na Kupljeniku je Krasca spodaj v dolini, nekoč bi morala biti tam, kjer je danes Mežnar. Očitno je ob neki naravni katastrofi prišlo do udara, ki je povzročil današnje stanje. Spodaj ležeča Krasca je velika, z drevjem porasla skala (peč) nad njo pa majhna ravnina, pod njo pa nikakršnega izvora.